

ต่าง ๆ โดยลำพังจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้เองและละเลยการพิจารณาองค์ประกอบของสังคม เช่น กลุ่มค่านิยมทางสังคม สถาบันทางสังคมไป

4. ปัจจัยทางเทคโนโลยี เช่น การประดิษฐ์คิดค้นบางอย่าง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การประดิษฐ์เครื่องจักรไอน้ำโดยเจมส์วัตต์ โทรศัพท์ เครื่องพิมพ์ ระเบิดปรมาณู คอมพิวเตอร์ การใช้แสงเลเซอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศนั้นได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลในโลกยุคปัจจุบัน จนทำให้เรียกว่าเป็นโลกไร้พรมแดน

5. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมนุษย์จะต้องทำมาหากิน ด้วยเหตุความต้องการทางเศรษฐกิจเหล่านี้เองมนุษย์อาจก่อการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม เพื่อการส่งออก

6. ปัจจัยศาสนาและอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์และศาสนา อาจเป็นปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ ตัวอย่างมักนิยมกันก็คือข้อที่ว่าจริยธรรมแบบโปรเตสแตนต์เป็นรากฐานของกำเนิดระบบทุนนิยมในยุโรปตะวันตก

7. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ชีตจำกัดด้านทรัพยากรและระบบนิเวศ อุบัติภัยด้านอุตสาหกรรม

8. ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมระดับรากหญ้า ขบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรม

จันทிர ธนสงวนวงศ์ (2552) ได้กล่าวถึง สาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. ความต้องการปรุงแต่งวัฒนธรรม สังคมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่ ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย

2. การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ ความแห้งแล้ง น้ำท่วม อากาศร้อนจัด หนาวจัดการเสื่อมสภาพของดิน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้มนุษย์คิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงไป เช่น การสร้างเขื่อนเพื่อป้องกันน้ำท่วมแต่เป็นการทำลายป่าไม้และสัตว์ป่า

3. การเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของมนุษย์ โดยมนุษย์มีไหวพริบญาณสูง ทำให้เกิดการนึกคิดนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง มนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาสิ่งตอบแทนสนองความต้องการของงานที่เพิ่มขึ้น

4. การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น ประชากรมีจำนวนมากขึ้น ทำให้มีการแข่งขันกันสูง เกิดความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น อันเป็นปัญหาที่มนุษย์ต้องหาวิธีการสร้างระเบียบ

เพื่อแก้ไขความยุ่งยากดังกล่าว ดังนั้น วัฒนธรรมของมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย เมื่อเกิดความขัดแย้งทางความคิด ตามหลักประชาธิปไตยคนในสังคมมีสิทธิชุมนุม แต่ต้องโดยสงบ แต่ถ้าเกิดความวุ่นวายก็ต้องออกกฎหมายเพื่อควบคุมให้เกิดความสงบซึ่งสังคมในอดีตมักใช้สันติวิธี การประนีประนอม แตกต่างจากปัจจุบัน

5. การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากสังคมอื่น ซึ่งเกิดจากความเจริญในด้านการสื่อสาร การคมนาคมติดต่อถึงกันเป็นอย่างดีสะดวกรวดเร็วการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากสังคมอื่นจึงเป็นไปอย่างกว้างขวางจะเห็นได้ว่าปัจจุบัน แฟชั่น การแต่งกาย เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วมาก เพราะความเจริญก้าวหน้าของการสื่อสารนั่นเอง

6. การพัฒนาความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ ความเชื่อแบบเดิมหันไปนิยมแบบใหม่ เพื่อต้องการให้เป็นผู้ที่เรียกว่า ทันสมัยไม่ล้าหลัง มีการปรับปรุงแนวคิดใหม่ ๆ อยู่เสมอ

7. วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากความประสงค์ของผู้มีอำนาจ เช่น คำพูดที่ว่า "เชื่อผู้นำ" ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย ปี พ.ศ. 2481 – 2487

8. การมองเห็นประโยชน์และความจำเป็นของสิ่งนั้น ๆ ทำให้รับเอาวัฒนธรรมนั้น ๆ มาใช้ในการดำเนินชีวิต เมื่อประชาชนมากขึ้นมีความจำเป็นต้องอาศัยการผลิตแบบอุตสาหกรรม การใช้เครื่องจักรช่วยในการผลิตตามระบบโรงงาน

จากสาเหตุดังกล่าวทั้ง 8 ข้อ จะเห็นว่าวัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา เทคโนโลยีใหม่ และการเพิ่มของประชากร มีส่วนทำให้สภาพแวดล้อม สภาพจิตใจ ความเชื่อ ทัศนคติเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมจึงต้องเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเพื่อสอดคล้องตามไปด้วย

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดจากสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
12 ประการ คือ (สนธยา พลศรี, 2545 อ้างถึงใน กระบวนวัฒนธรรม, 2552, หน้า 15)

1. การสังสมทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่หน่วยต่าง ๆ ของสังคมได้สังสม วัฒนธรรมติดต่อกันเป็นเวลานานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันที่ต่างไปจากเดิม
 2. ความใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอื่นที่อยู่ใกล้กัน
 3. การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่นโดยตรง
 4. การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยสิ่งแวดล้อม เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ
 5. การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยประชากร
 6. การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิต การบริโภค การจำหน่าย
- การเปลี่ยนแปลงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

1. ปัจจัยทางการเมือง
2. วิกฤตทางสังคมที่เกิดความวุ่นวายหรือความยุ่งยาก
3. ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
4. ปัจจัยทางจิตวิทยา
5. ปัจจัยทางศาสนาและอุดมการณ์
6. ความสนใจและความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

จากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ส่งผลต่อ

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ตามทฤษฎีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม (Culture Evolution Theories)

ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theories) นิเวศวิทยาวัฒนธรรมกับการหวนกลับของทฤษฎี

วิวัฒนาการ แนวคิดวัตถุนิยมวัฒนธรรม แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม แนวคิดการปรับตัว

ไม่ทันกันของวัฒนธรรม (Cultural Lag Concept) แนวคิดและทฤษฎีอื่น ๆ (Other Concepts and

Theories) รวมทั้งงานวิจัยทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ณรงค์ เสียงประชา (2541, หน้า 11 – 12)

ศิริลักษณ์ ตนะวิไชย (2534) ยศ สันตสมบัติ (2540) จันทิรา ธนสงวนวงศ์ (2552) สุริชัย หวันแก้ว

(2551, หน้า 155 – 162) พิทยา พิณสาร (2543, บทคัดย่อ) แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550

– 2559 (กระทรวงวัฒนธรรม, 2552) และสิรินุช บุญช่วย สรุปผลการสังเคราะห์ตัวแปรที่เป็นปัจจัยที่

ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ประเด็นที่ศึกษา	ทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัย															
	ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางวัฒนธรรม	ทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งทางสังคม	นิเวศวิทยาวัฒนธรรมกับทฤษฎีวิวัฒนาการ	แนวคิดวัฒนธรรม	แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม	แนวคิดและการปรับตัวในวัฒนธรรม	แนวคิดและทฤษฎีอื่น ๆ	เบอร์กส์ เฟื่องฟู (2541)	ศิริลักษณ์ คบะไชย (2534)	ยศ สัตตสมบัติ (2537)	จุฬาราช สมสงวณวงศ์ (2552)	ศิวชัย หวันแก้ว (2551)	พิทยา พิณสาร (2543)	แผนแม่บทวัฒนธรรม พ.ศ. 2550-2559	สิริบุญ บุญช่วย	รวม
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	✓	✓		✓									✓		✓	5
		✓							✓						✓	2
		✓							✓			✓		✓		4
	✓	✓		✓					✓			✓				5
ปัจจัยด้านสังคม		✓			✓			✓				✓				4
		✓										✓			✓	1
		✓			✓			✓			✓	✓	✓	✓	✓	8
											✓					1
ปัจจัยด้านสังคม		✓														3
		✓														8
	✓											✓				
	10. การปรับตัวให้เข้ากับแบบแผนและวิถีชีวิตทางสังคม								✓			✓				

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สามารถจำแนกได้ 9 กลุ่ม เรียงตามลำดับดังนี้ **กลุ่มแรก** ด้านสังคม เรียงลำดับตัวแปรที่ศึกษาจากมาก ไปน้อย ได้แก่ 1) ความแตกแยกและความขัดแย้งในสังคม/ วัฒนธรรม 2) การปรับตัวให้เข้ากับแบบแผนและวิถีชีวิตทางสังคม 3) ชนชั้นที่มีอำนาจทางสังคม 4) ความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม 5) โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยน 6) ความเจริญรุ่งเรืองตามสมัย 7) ความเหลื่อมล้ำในสังคม 8) การถูกเอารัดเอาเปรียบทางสังคม และ 9) การรวมกลุ่มขององค์กรทางสังคม **กลุ่มที่สอง** ด้านการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี เรียงลำดับตัวแปรที่ศึกษาจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงสิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีการผลิต 2) วิวัฒนาการของสิ่งของเครื่องใช้และการผลิต 3) การสื่อสาร ผสาน แลกเปลี่ยนหยิบยืมวัฒนธรรม 4) การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากเทคโนโลยี และ 5) การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี **กลุ่มที่สาม** ด้านภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เรียงลำดับตัวแปรที่ศึกษาจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) การปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อม 2) ความแตกต่างของสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ 3) การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติของสิ่งแวดล้อม 4) การแสวงหาและใช้ประโยชน์พลังงานและทรัพยากร และ 5) ด้านการคมนาคมขนส่ง **กลุ่มที่สี่** ด้านจิตวิทยา เรียงลำดับตัวแปรที่ศึกษาจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) ความเชื่อ อุดมการณ์ และค่านิยม 2) ความต้องการของมนุษย์ 3) แนวคิดและค่านิยมทางวัฒนธรรม 4) การเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมและระบบสัญลักษณ์ทางสังคม 5) ความกลัวต่อการเปลี่ยนแปลง 6) ความเชื่อในวัฒนธรรมนั้น ๆ และ 7) ค่านิยมวัฒนธรรมบริโภคนิยม **กลุ่มที่ห้า** ด้านประชากร เรียงลำดับตัวแปรที่ศึกษาจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) จำนวนประชากร (เพิ่ม – ลด) 2) การอพยพย้ายถิ่นฐาน 3) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุ 4) บทบาททางเพศ 5) อัตราการเกิด – อัตราการตาย 6) อัตราการหย่าร้าง และ 7) ขนาดของครอบครัว **กลุ่มที่หก** ด้านเศรษฐกิจ เรียงลำดับตัวแปรที่ศึกษาจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) สภาวะทางเศรษฐกิจ 2) กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ 3) การขยายตัวของเศรษฐกิจ และ 4) อาชีพและค่าครองชีพ **กลุ่มที่เจ็ด** ด้านการเมือง เรียงลำดับตัวแปรที่ศึกษาจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) แบบแผนทางการเมือง 2) การแบ่งแยกทางการเมือง 3) การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง และ 4) นโยบายการพัฒนาประเทศ **กลุ่มที่แปด** ด้านศาสนา เรียงลำดับตัวแปรที่ศึกษาจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) แบบแผนและอุดมการณ์ทางศาสนา 2) ความเชื่อทางศาสนา และพิธีกรรม และ 3) การนับถือศาสนาเปลี่ยนไป **กลุ่มที่เก้า** ด้านการศึกษา เรียงลำดับตัวแปรที่ศึกษาจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) วิวัฒนาการของระบบการศึกษา 2) การมีสติปัญญาและการศึกษาที่สูงขึ้น และ 3) ขาดการศึกษา/ การศึกษาต่ำ

3. ผลกระทบทางวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีมากมายทั้งปัจจัยด้านสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านจิตวิทยา ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านการศึกษาและปัจจัยด้านศาสนา การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดได้ทั้งค่อยเป็นค่อยไป และเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง การเปลี่ยนแปลงที่ไม่สมดุลก่อให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ มากมาย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ทั้งผลดีและผลเสีย ต่อสังคม ซึ่งเราสามารถวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลกระทบทางวัฒนธรรม ได้ดังนี้

ผลกระทบจากอิทธิพลของปัจจัยด้านสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ

ในยุคแห่งระบบโลกไร้พรมแดนหรือโลกาภิวัตน์ การรับเอาอารยธรรมจากต่างชาติมาใช้ โดยผ่านสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร อินเทอร์เน็ต ฯลฯ ทำให้คนไทยมีพฤติกรรม การแสดงออกเปลี่ยนแปลงไป มีลักษณะเป็นเอกเทศ กล่าวที่จะแสดงออกเพิ่มมากขึ้น สิ่งเหล่านี้เอง นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งด้านบวก เช่น ประเทศไทยเป็นที่รู้จักในสายตาของชาวโลก มากขึ้น มีการแข่งขันทางการค้ามากขึ้น คนในสังคมมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น มากยิ่งขึ้น ฯลฯ ส่วนผลกระทบทางลบ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการถดถอยของวัฒนธรรม พื้นเมืองและท้องถิ่น เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม จริยธรรมเสื่อมโทรมลง เช่น ในละครโทรทัศน์มีแต่ สอนการกินการใช้จ่ายแบบสุรุ่ยสุร่าย แต่ไม่ค่อยมีการสอนเรื่องความขยันหมั่นเพียร รายการ เกมโชว์ไร้สาระทำให้เห็นว่าเงินทองได้มาอย่างง่ายดาย โฆษณาชวนเชื่อ มิวสิควิดีโอเน้นเสนอ เรื่องความรุนแรงและเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ รวมไปถึงการแต่งกายของดารานักร้อง ตลอดจนพฤติกรรม การแสดงออกเกินพอดี เป็นต้น

พิทยา ว่องกุล (2541, หน้า 125) ได้กล่าวว่า ในปัจจุบันนี้ อำนาจที่ชี้ชะตากรรม วัฒนธรรม โลกาภิวัตน์ ได้แก่ บริษัททุนข้ามชาติขนาดใหญ่ บริษัทการเงินและธุรกิจขนาดใหญ่ ข้ามชาติ บริษัทการสื่อสารมวลชนข้ามชาติ เช่น ซีเอ็นเอ็นนิวส์วีคและสื่อข้ามชาติอื่น ๆ รวมถึง อินเทอร์เน็ต ศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารระดับโลก และเป็นศูนย์ลวงข้อมูลข่าวสารระดับโลก ซึ่ง สามารถทะลุทะลวงปรากฏการเก็บข้อมูลความลับทั้งปวงเข้าสู่เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ต่อเข้าไปใน วงจรได้ หากเขาต้องการทำ บรรดาเจ้าของทุนข้ามชาติที่ทรงอำนาจเหล่านี้ ส่วนใหญ่ล้วนเป็น ฝรั่งเศสขาว ผู้ถูกปลูกฝังว่าเป็นชนชาติอารยะเหนือกว่าชนชาติอื่นใดในโลก พวกเขาเข้ายึดกุมสื่อ การโฆษณาชวนเชื่อ รูปแบบเนื้อหาสาระของรายการหรือสินค้าต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อกำไร สูงสุด ทั้งอาศัยทฤษฎีสื่อสารมวลชนเป็นพาหนะ เข้าไปยึดกุมสำนักผู้รับสาร และสร้างมายาคติต่าง ๆ เพื่อรับใช้บริษัทและชาติพันธุ์ของตน ดังนั้น การสื่อสารระดับโลกในปัจจุบัน จึงเป็นภูมิปัญญาหรือ

ความรู้เพื่อกำไลบริษัททุนข้ามชาติบนพื้นฐานชาติผิวขาวนิยม หรืออเมริกันนิยม อังกฤษนิยม ฯลฯ ที่ครอบงำไปทั่วโลก พร้อมกับเชิดชูยกย่องวัฒนธรรมหรืออารยธรรมชาติผิวขาวเป็นวัฒนธรรมสากล ยุคโลกาภิวัตน์จึงเกิดขึ้นด้วยเผด็จการทุนข้ามชาติ บริษัทสื่อข้ามชาติ สถาบันการศึกษาข้ามชาติ ทั้งนี้เนื้อแท้ของสาระและจุดมุ่งหมายของภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรมนั้น คือ วัฒนธรรมบริโภคนิยม หรือวัฒนธรรมทุนนิยมที่พัฒนาขึ้นบนฐาน อารยธรรมตะวันตกนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2541, หน้า 171) ที่กล่าวว่าปัจจัยทางด้านสื่อส่งผลในด้านสังคมและวัฒนธรรมต่อแนวคิดหลักยุคสมัยใหม่ คือการล้มล้างวัฒนธรรมที่ถูกมองว่าหยุดนิ่งและมีลำดับชั้น ไม่มีศิลปะ วรรณกรรมหรือวัฒนธรรมที่เป็นมาตรฐานหรือแบบฉบับอีกต่อไปแล้ว รูปแบบใหม่ของศิลปวัฒนธรรมในอนาคตคือศิลปะที่อยู่กับปัจจุบันเพียงครู่เดียว วูบวาบฉาบฉวย และสัมผัสกับอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าที่จะต้องใช้เหตุผลคิดเอง สำหรับสื่อมวลชน สื่อภาพ และเสียงจะอยู่เหนือสิ่งพิมพ์ แฟชั่นปัจจุบันจะอยู่เหนือประเพณี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรภัทร ทศนสมบูรณ์ (2545, บทคัดย่อ) เรื่องความขัดแย้งของความแตกต่างทางวัฒนธรรมจากการศึกษา พบว่า ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบตะวันตก วิถีคิดและศาสตร์ตะวันตกครอบงำจิตใจให้นิยมยกย่องตะวันตกเป็นแม่แบบแห่งความทันสมัย เกิดเป็นลัทธิบริโภคนิยมโดยไม่รู้ตัว ทำให้เกิดความต้องการแสวงหาความหมายให้แก่ตัวเองอย่างไม่รู้จักจบสิ้นโดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่น ในเรื่องการแต่งกาย กิริยา มารยาท การออกสังคม การรับประทาน การคบเพื่อน การใช้คำพูด การใช้อุปกรณ์สื่อสารเกินความจำเป็น ซึ่งการรับเอาค่านิยมต่าง ๆ นี้ เด็กวัยรุ่นไทยกำลังเผชิญอยู่ภายใต้การพัฒนาอย่างไม่มีขอบเขตจำกัดของเศรษฐกิจ และสื่อทั้งหลายยังเป็นตัวแปรอันหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้น นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ กฤตยา แสงเจริญ (2543, หน้า 9 – 15) ที่ศึกษาวิจัยเรื่องวัฒนธรรมกับการพัฒนา: แนวคิด บางประการเพื่อศักดิ์ศรีของมนุษย์ ได้ผลดังนี้ 1) เทคโนโลยีสมัยใหม่ดึงคนออกจากชุมชนการศึกษา ที่ผ่านมาได้หยิบยื่นแนวคิดสำเร็จรูปที่ตกผลึกมาจากสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง แปรลกแยกจากสิ่งแวดล้อมที่เด็กเป็นอยู่ ก่อให้เกิดการดูถูกเหยียดหยามชุมชนและวัฒนธรรมของตนว่าล้าหลัง รับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาแทนตั้งแต่ภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ นักเรียน นักศึกษาพูดภาษาต่างชาติว่าโก้เก๋ แต่งกายด้วยวัสดุใช้อุปกรณ์ที่ผลิตจากต่างประเทศ ความเป็นอยู่ กินอาหารที่ไม่เหมาะสมกับร่างกาย กินเนื้อ กินมัน ขนมอบ้าง ซึ่งก่อให้เกิดโรคหัวใจ คอเรศเตอรอลสูง ในแง่ของการทำงานเด็กเหล่านี้ไม่สามารถกลับเข้าสู่ชุมชนเมื่อจบการศึกษาเพราะในชุมชนไม่มีงานที่ตอบสนองของความรู้ของเขา ซึ่งเน้นด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ความรู้ที่ตอบสนองโลกอุตสาหกรรม ต้องทำงานในศูนย์การค้า สถาบันวิทยาศาสตร์ค้นคว้าเพื่อตอบสนองอุตสาหกรรมเน้นการส่งออกเพื่อรายได้ประชากร และรายได้

ประชาชน บุตรหลานเกษตรกรซึ่งออกจากชุมชนกลับมาทำงานชนบทไม่ได้ ทอผ้าไม่เป็น ผู้ที่เรียนสูงขึ้นไม่ชอบทำนาทำไร่

เกษตรกรในชุมชนทำไร่ทำนา ตลอดชีวิตไม่มีกินติดหนี้สิน เนื่องจากใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ต้องใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ซึ่งตนผลิตเองไม่ได้ เกิดวัฒนธรรมการใช้จ่ายเงินซื้อ เมื่อสิ่งแวดลอมไม่เหมาะสม น้ำฝนไม่มาตามฤดูกาลต้นข้าวดูต๊อยมากไปทำลายตนเอง ไม่มีผลผลิตที่ดีเพราะเทคโนโลยีไม่เหมาะสมกับธรรมชาติ ชาวนาขายข้าวไม่ได้ราคา ไม่มีเงินส่งคืนค่าซื้อปุ๋ยเป็นหนี้ไปเรื่อย ๆ จนต้องทิ้งที่นาเพื่อเข้าสู่เมืองเพื่อขายแรงงานใช้หนี้ บ้างก็ต้องขายที่ดินให้กับนายทุน ซึ่งคิดดอกเบี้ยสูงจนชาวบ้านต้องตงงานไปอีกคน กลับเข้าสู่พื้นที่เดิมไม่ได้ ออกจากชุมชนวัฒนธรรมเดิมไป

2) ขาดทักษะในการแก้ปัญหาในสังคมที่บีบคั้นเมื่อมนุษย์ถูกดึงออกไปจากวัฒนธรรมเดิม การปรับเปลี่ยนก็ต้องมีมากขึ้น ความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิตเดิม ๆ ใช้ไม่ได้กับสังคมวัฒนธรรมใหม่ ความบริสุทธิ์ในชีวิต ความเชื่อถูกทำลายด้วยสิ่งแวดลอมใหม่ พลังศีลธรรมซึ่งมีค่าทางจิตวิญญาณก่อเกิดความสงสัยคุณค่าทางจิตใจมุ่งหมายไปที่เงินตรา บ้างถูกเอารัดเอาเปรียบ บ้างก็เอาเปรียบผู้อื่นเมื่อมีโอกาส สังคมเกิดเจ็บป่วยทางจิตใจ ซึ่งแสดงออกมาในลักษณะต่าง ๆ เช่น ลักขโมย อาชญากรรม โสเภณี การหย่าร้าง การฆ่าตัวตาย โรคจิต โรคประสาท ฯลฯ นอกจากนั้นยังถูกซ้ำเติมจากภาวะวิกฤต สิ่งแวดลอมซึ่งเป็นผลพวงของการพัฒนา ได้แก่ อุบัติเหตุในการจราจร การปล่อยสารพิษการใช้สารเสพติด ฯลฯ ถือเป็นดัชนีของความรุนแรงในสังคมที่มาจากผลพวงของการพัฒนาซึ่งมุ่งทางเศรษฐกิจไปสู่ความทันสมัย จนลืมการพัฒนาควบคู่ไปกับวัฒนธรรมอันเชื้อต่อความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์

อรสา เงินฉาย (2550, หน้า 2) ได้ศึกษาสภาพวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สภาพสังคมในยุคโลกาภิวัตน์เป็นที่ยอมรับว่าความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีผลสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องในหลายด้าน เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้ขาดความเป็นเอกลักษณ์หรือคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนของชุมชนที่พึ่งพาตนเอง การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นในการอนุรักษ์ พื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมดั้งเดิมอันดีที่เป็นเอกลักษณ์ และมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดลอมอย่างสมดุลและยั่งยืน แต่ในปัจจุบัน พบว่า ชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ชาวมอญเกาะเกร็ดบางกลุ่มมีการรวมตัวกันค่อนข้างเหนียวแน่น และยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชนชาติอย่างเข้มแข็ง ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ที่

โดดเด่น ไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และพิธีกรรมต่าง ๆ อันเป็นเครื่องหมายแสดงเอกลักษณ์ของคนมอญ

ผลกระทบจากอิทธิพลของปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ณรงค์ เล็งประชา (2541, หน้า 57 – 60) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ พื้นที่ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ตำแหน่งที่ตั้ง จะมีอิทธิพลต่อลักษณะของวัฒนธรรมไทย ดังนี้

ลักษณะพื้นที่ภูมิประเทศ ถ้าสังคมที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่ม พื้นที่ดินมีธาตุอาหารของพืชอุดมสมบูรณ์มีความชุ่มชื้นพอเหมาะ ผู้คนย่อมมาชีพทางเกษตรกรรมหรือกลายเป็นสังคมเกษตรกรรมไป แต่ถ้าพื้นดินแห้งแล้งประกอบด้วยทุ่งหญ้าย่อมเหมาะแก่การมีอาชีพเลี้ยงสัตว์ ถ้าพื้นที่ภูมิประเทศเต็มไปด้วยป่าไม้ผู้คนย่อมมีอาชีพล่าสัตว์และเก็บของป่า นั่นก็คือลักษณะพื้นที่ภูมิประเทศจะเป็นตัวกำหนดอาชีพ การทำมาากินและกำหนดอาชีพ การทำมาากินและกำหนด วิถีชีวิตของผู้คนในสังคม สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ผู้คนส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรและยังจะเป็นสังคมเกษตรอีกนาน แม้ว่าในปัจจุบันธุรกิจอุตสาหกรรมได้มีบทบาทมากขึ้น ผู้คนหันไปมีอาชีพทางการอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมสูงกว่ารายได้จากการจำหน่ายผลผลิตจากการเกษตร แต่ผู้คนส่วนใหญ่หรือประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ก็ยังเป็นเกษตรกร

ลักษณะพื้นที่ภูมิประเทศไม่ได้มีผลต่ออาชีพเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ด้านการคมนาคม ถ้าพื้นที่ภูมิประเทศแวดล้อมไปด้วยแม่น้ำ ลำคลอง การคมนาคมต้องอาศัยแม่น้ำลำคลอง ผูกแพเรือเป็นพาหนะ สังคมที่ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณที่มีอากาศแตกต่างกัน ย่อมมีวัฒนธรรมแตกต่างกันไป เช่น บริเวณที่มีอากาศร้อน ฝนตกชุกน้ำท่วมเป็นประจำ บ้านเรือนที่สร้างย่อมต้องสร้างในลักษณะใต้ถุนสูง เพื่อสามารถอยู่อาศัยได้เมื่อเกิดน้ำท่วม หลังคาย่อมจะต้องสร้างในลักษณะสามเหลี่ยมหน้าจั่วเพื่อป้องกันฝนรั่ว ต้องมีกันสาดเพื่อป้องกันฝนสาด ต้องมีช่องระบายอากาศ เพื่อระบายความร้อนเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของคนเมืองหนาว ย่อมจะต้องใช้เสื้อผ้าหนา ๆ และตัดเย็บในลักษณะที่ป้องกันความหนาวเย็นจากอากาศหนาวได้ดี ส่วนสังคมที่อยู่ในเขตร้อน ย่อมจะต้องใช้เสื้อผ้าบาง ผ้าที่ระบายความร้อนได้ดี เพื่อให้เหมาะสมแก่การใช้แหล่งที่มีอากาศร้อน

สังคมไทยตั้งอยู่ในอาณาบริเวณที่มีอากาศร้อน จึงต้องสร้างวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ดังจะพบได้จากเรือนไทย การแต่งกายแบบไทยสมัยก่อนที่มีลักษณะเป็นการใช้ผ้าพันกาย และรวมถึงการไม่ชอบสวมเสื้อ นอกจากนั้นสภาพภูมิอากาศย่อมมีอิทธิพลต่อลักษณะของวัฒนธรรมถ้าไม่ใช่ทางตรงก็โดยทางอ้อม สังคมที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรที่มีชายฝั่งทะเลเป็นระยะทางยาวย่อมมีโอกาสที่จะเป็นสังคมการค้าและบริการหรืออาจเอาดีทางการประมง สังคม

ที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เป็นศูนย์กลางการคมนาคม ศูนย์กลางการค้าย่อมได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากสังคมอื่น ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและสังคมที่ตั้งอยู่บริเวณจุดศูนย์กลางทางคมนาคม ย่อมมีโอกาสขยายตัวกลางเป็นสังคมเมืองได้มากกว่าอาณาบริเวณอื่น

ตำแหน่งที่ตั้งของสังคมไทยอยู่ในตำแหน่งที่จะเป็นทางผ่าน เป็นศูนย์กลางการค้า ศูนย์กลางคมนาคม ปัจจุบันสนามบินดอนเมืองเป็นจุดผ่านของสายการบินหลายบริษัทท่าเรือคลองเตย ท่าเรือสัตหีบ ก็มีความสำคัญไม่น้อย ตำแหน่งที่ตั้งสังคมย่อมมีผลต่อการรับเอาวัฒนธรรมจากสังคมอื่น อันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเดิมและการรับเอาวัฒนธรรมใหม่มาใช้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริรุช บุญช่วย (2536, บทคัดย่อ) การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา หลังจากการสร้างสะพานดินสุลาลัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทั้งด้านวัตถุและจิตใจที่เปลี่ยนแปลงไปจากวัฒนธรรมเดิม ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชาวตำบลเกาะยอเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ คือ วัฒนธรรมด้านอาชีพ วัฒนธรรมด้านความเชื่อและศาสนา วัฒนธรรมด้านการคมนาคม วัฒนธรรมด้านการบริโภค วัฒนธรรมด้านสาธารณสุข วัฒนธรรมด้านระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และวัฒนธรรมด้านศิลปกรรม ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏว่า

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ นั้น เนื่องมาจาก

1. ชาวตำบลเกาะยอได้รับการศึกษาสูงขึ้น โดยเฉพาะช่วงหลังจากการสร้างสะพานดินสุลาลัย การคมนาคมที่สะดวกขึ้นทำให้ชาวตำบลเกาะยอได้รับรู้ เรียนรู้ ข่าวสารและวิทยาการต่าง ๆ มากขึ้น ทำให้เห็นความสำคัญของการศึกษา ดังนั้น เยาวชนชาวตำบลเกาะยอในช่วงหลังจึงมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงกว่าคนรุ่นก่อน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเดิมของชุมชนไปตามระบบการศึกษาที่ได้รับ เช่น วัฒนธรรมด้านสาธารณสุขที่เปลี่ยนรูปแบบจากการรักษาแผนโบราณเป็นแบบแผนปัจจุบัน

2. การแพร่กระจายของวัฒนธรรม เส้นทางการคมนาคมทางบกเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมจากที่หนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกที่หนึ่งอย่างรวดเร็ว โดยวัฒนธรรมเมืองจะมีบทบาทในการลดความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนให้มีบทบาทน้อยลงเรื่อย ๆ สำหรับชาวตำบลเกาะยอซึ่งอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างเป็นชุมชนปิดมาเป็นเวลานาน เมื่อเปลี่ยนสภาพเป็นชุมชนเปิดหลังจากการสร้างสะพานดินสุลาลัย วัฒนธรรมจากสังคมเมืองจึงแพร่กระจายและได้รับการยอมรับจากชาวตำบลเกาะยออย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวตำบลเกาะยอ

3. ลักษณะภูมิประเทศของเกาะยอที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาเยี่ยมชมเกาะยอเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวตำบลเกาะยอต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมเดิมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวมี

การพัฒนาให้เกาะยอมีความเจริญมากขึ้น ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีก็คือทำให้สภาพภูมิทัศน์ของเกาะยอน่าอยู่น่าดู ส่วนผลเสีย คือ การพยายามเลียนแบบวัฒนธรรมเมือง เช่น การเปิดร้านอาหารแบบสวนอาหารขนาดใหญ่ การจัดสรรที่ดินในเกาะยอ ทำให้ผู้คนจากภายนอกเข้ามาในตำบลเกาะยอมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันชาวตำบลเกาะยอส่วนหนึ่งก็โยกย้ายออกไปนอกเกาะซึ่งส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชนชาวตำบลเกาะยอได้รับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ คือ เริ่มเกิดปัญหาครอบครัว เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ปกครองต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพมากขึ้นเพราะค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากต้องซื้อหาสิ่งของในการอำนวยความสะดวก ไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า ยวดยานพาหนะ ทำให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวลดลง ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของผู้คนภายในชุมชนอีกด้วย และยังก่อให้เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ การไม่ซาบซึ้งและเข้าใจในคุณค่าของวัฒนธรรม จึงทำให้วัฒนธรรมของชุมชนมีบทบาทและความสำคัญน้อยลง

การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ชาวตำบลเกาะยอส่วนใหญ่ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะพื้นฐานทางด้านชาติพันธุ์ซึ่งรับเชื้อสายมาจากชาวไทยเชื้อสายจีนทำให้ค่อนข้างปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ได้ง่าย โดยที่ยังคงมีพื้นฐานของวัฒนธรรมเดิมอยู่ เช่น ยังคงให้ความสำคัญต่อวิญญาณบรรพบุรุษ ยังคงเห็นความสำคัญของเอกลักษณ์ชุมชน เช่น การทอดผ้าเกาะยอ การดูแลบ้านเรือนแบบเก่าให้คงสภาพไว้ แต่สภาพเช่นนี้ก็มีน้อยลงเรื่อย ๆ ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของชาวตำบลเกาะยอเริ่มลดลง ซึ่งอาจทำให้การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น และอาจส่งผลให้วัฒนธรรมชุมชนของชาวตำบลเกาะยอล่มสลายไปได้ สอดคล้องกับ สมศรี ศิริขวัญชัย (2541, หน้า 111 – 117) ได้ศึกษาการวิเคราะห์เชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์: กรณีศึกษาชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลมาจากการผสมผสานและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการและความจำเป็นมนุษย์ การปรับตัวของวัฒนธรรมเป็นการรักษาสมดุลในระบบการตั้งถิ่นฐาน เมื่อเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นอิทธิพลของสภาพแวดล้อม ก็ลดน้อยลง แต่ลักษณะทางวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณีที่มีการปฏิบัติบางอย่างจะคงอยู่ระยะหนึ่งและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับ ทรรศนะของจูเลียน สจีวิต นักมานุษยวิทยาที่ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระบบสังคมและการปรับตัวของมนุษย์ ในกรณีชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ดการปรับตัวในเรื่องประเพณี เทคโนโลยี และระบบความเชื่อ วัฒนธรรมที่ยังคงรักษาไว้และเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด

คือระบบความเชื่อ ซึ่งทำให้การสืบทอดทางวัฒนธรรมยังคงอยู่ได้โดยไม่ถูกกลืนกลายอย่างรวดเร็ว ด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและพินยา พินสาร (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชนชาวเขา และเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวัฒนธรรมของ ชุมชนชาวเขาในพื้นที่หมู่บ้านพญาทอง ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็น ชาวเขาเผ่ามูเซอแดง ผลของการศึกษาวิจัย พบว่า การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการแต่งกายของ ชาวเขาเผ่ามูเซอแดงเดิมชาวเขาเผ่ามูเซอแดงแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า ในปัจจุบันการแต่งกายได้ เปลี่ยนแปลงไป เพราะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรม การยืมวัฒนธรรมการแต่งกายของคนพื้นราบ เข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเต็มรูปแบบ และเปลี่ยนแปลงบางส่วน เช่นการสวมเสื้อผ้าชุดประจำ เผ่า แต่ตัดเย็บใหม่ให้เข้ากับของเก่า เงื่อนไขที่สำคัญที่ทำให้เกิดรูปแบบการเปลี่ยนแปลง คือ ค่านิยม ของคนในชุมชนที่ยอมรับวัฒนธรรมการแต่งกายของคนพื้นราบ การติดต่อกับคนพื้นราบ และสภาพ ของอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการอพยพทำให้มีการแต่งกายแบบคนพื้นราบ

ผลกระทบจากอิทธิพลของปัจจัยด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

ณรงค์ เล็งประชา (2541, หน้า 57 – 60) กล่าวว่าสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ สังคม หรือประเทศต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ สังคมไทย เช่น สังคมอินเดีย เขมร พม่า อเมริกา ฝรั่งเศส ฯลฯ สังคมใดจะอยู่ใกล้หรือไกลไม่ใช่เป็นตัวกำหนดอิทธิพลทางวัฒนธรรมของสังคมเท่านั้น แต่มีปัจจัย อื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น ความเจริญก้าวหน้าของสังคม การติดต่อสัมพันธ์ของสังคมอื่น ความเจริญทางการสื่อสารคมนาคม

วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งจะมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของอีกสังคมหนึ่งมาก ถ้าหาก วัฒนธรรมจากสังคมนั้นมีคุณค่าสูงกว่าหรือสังคมนั้นมีอำนาจ ทั้งอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง การทหารมากกว่าวัฒนธรรมของสังคมหนึ่ง อาจไม่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากวัฒนธรรมของอีก สังคมหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้อาจเนื่องจากการที่สังคมทั้งสองไม่ได้ติดต่อสัมพันธ์กันโดยตรง ตัวอย่างเช่น สังคมไทยไม่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับอุตสาหกรรมอ้อมและน้ำตาล จากประเทศคิวบา โดยตรง แต่ได้รับจากอินเดีย ฟิลิปปินส์ โดยที่ทั้งอินเดียและฟิลิปปินส์ได้รับวัฒนธรรมด้านนี้จาก คิวบา ลักษณะเช่นนี้เรียกได้ว่า สังคมไทยรับเอาวัฒนธรรมโดยทางอ้อมจากคิวบา สังคมไทยมี การติดต่อสัมพันธ์กับสังคมต่าง ๆ ทำให้วัฒนธรรมจากสังคมต่าง ๆ แพร่กระจายเข้ามาและมี การรับเอามาใช้นามาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย ตัวอย่างเช่น จากการติดต่อสัมพันธ์กับสังคม ตะวันตก ทำให้สังคมไทยได้แนวความคิดทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย ปรชญาการศึกษา และระบบเศรษฐกิจ ซึ่งสังคมไทยได้รับเข้ามาและนำมาปรับใช้ในสังคมนั้น ๆ เอง สังคมใดจะมี ลักษณะวัฒนธรรมเป็นอย่างไร อาจขึ้นอยู่กับองค์ประกอบบางประการของสังคมนั้น ๆ เช่น ผู้นำ ที่คิดจะกำหนดรูปแบบวัฒนธรรมของสังคมขึ้นใช้เอง การกำหนดเป้าหมายของสังคมว่าจะพัฒนา

สังคมเป็นสังคมอุตสาหกรรมหรือพัฒนาไปเป็นสังคมการค้าและบริการ นอกจากนั้นจำนวนความหนาแน่นของประชากรก็อาจเป็นตัวกำหนดลักษณะของวัฒนธรรมได้

การกำหนดเป้าหมายของสังคมก็เท่ากับเป็นการกำหนดลักษณะของวัฒนธรรม เช่น ถ้ามีเป้าหมายที่จะพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมอุตสาหกรรมต้องเริ่มพัฒนาการศึกษาด้านการช่าง อุตสาหกรรม จัดเตรียมเครื่องมือเครื่องจักร จัดตั้งโรงงานนำบุคลากรเข้าสู่กระบวนการผลิต วิถีชีวิตของผู้คนย่อมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผู้คนย่อมจะต้องทำงานในโรงงานในห้องทำงาน ต้องทำงานเป็นช่วงเวลาที่แน่นอน ต้องรับผิดชอบงานเฉพาะอย่าง ต้องทำงานสัมพันธ์กันอย่างมีระบบอย่างเป็นทางการ ฯลฯ แทนสภาพการทำงานและวิถีชีวิตแบบเดิม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชัย สุขวุ่น (2546, บทคัดย่อ) พบว่า สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับต่ำ ทั้งนี้มีเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากสังคมเกษตรสู่สังคมทุนนิยม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้โครงสร้างของภาคเกษตรประสบปัญหาหลายด้าน ทั้งปัญหาความยากจน ปัญหาด้านทรัพยากร ความแตกต่างของรายได้ ส่งผลให้คนในภาคชนบทละทิ้งวิถีชีวิตแบบเดิมด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันก็ละทิ้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจตามนโยบายของรัฐ ถึงแม้กฎหมายรัฐธรรมนูญให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนในการดูแลปกป้องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่หากว่าโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ยังไม่เปลี่ยนแปลง โอกาสที่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจะกลับมาสร้างความสมดุลก็เป็นไปได้ยาก

ณรงค์ เสงี่ยมประชา (2541, หน้า 57 – 60) กล่าวว่า ผู้นำหรือผู้ปกครองสังคมมีโอกาสที่จะกำหนดลักษณะวัฒนธรรมของสังคมได้มากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเผด็จการ ผู้นำอาจสร้างบรรทัดฐานของสังคมเพื่อให้ผู้คนได้ถือปฏิบัติหรือกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมอื่น ๆ ขึ้นใช้ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ผู้นำอาจคิดสร้างสรรค์ขึ้นเอง หรือหยิบยืมดัดแปลงจากวัฒนธรรมของสังคมอื่นก็อาจเป็นได้ ตัวอย่างเช่น พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงใช้การปกครองแบบจตุสดมภ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการปกครองให้เป็นไปตามแบบตะวันตก จอมพล ป. พิบูลสงคราม พัฒนาการแต่งกายและวิถีชีวิตของคนไทยให้เป็นแบบตะวันตกมากขึ้น

อรสา เงินฉาย (2550, หน้า 30) ได้ศึกษาสภาพวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ลักษณะทางภูมิลักษณะที่โดดเด่น คือ สภาพเป็นเกาะที่ตั้งมานานท่ามกลางความเจริญเติบโตของชุมชน

เมืองและการเปลี่ยนแปลงของกระแสเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ชาวมอญเกาะเกร็ดยังคงรักษาสภาพวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไว้ได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทำให้เกาะเกร็ดมีนโยบายในการพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายและส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณีของชนชาติมอญ ส่งผลต่อการปรับตัวของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิมของชาวมอญเกาะเกร็ด ซึ่งสอดคล้องกับ คัธลียา พรเพชรสุข (2544, หน้า 91) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการวางแผนโครงสร้างการใช้ที่ดินและแนวทางการพัฒนาเกาะเกร็ดตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า จากศักยภาพทางวัฒนธรรมของเกาะเกร็ดนั้น สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี โดยการส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านวัฒนธรรมประเพณีและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรกรรม จากสภาพเป็นจริงในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องประเพณีบางอย่างไป ซึ่งเป็นผลมาจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป หรือในส่วนของการทำงานข้ามเชื้อชาติระหว่างไทย-มอญ เป็นผลให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม ประกอบกับนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่มีได้คำนึงถึงความสำคัญของแก่นแท้ของวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนอย่างแท้จริง เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุทำให้วัฒนธรรมมอญลดความเข้มข้นในความเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไป นอกจากนั้น ประเวศ วะสี (2541, หน้า 3 – 26) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่เกิดจากแผนพัฒนาว่า การพัฒนาที่เอาเศรษฐกิจโดยเฉพาะเงินเป็นตัวตั้งที่ทำกันอยู่ กำลังทำลายชุมชนของสังคมไทยอย่างรุนแรง คือ 1) ทำลายฐานทางสังคม 2) ทำลายฐานทางวัฒนธรรม 3) ทำลายฐานสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 4) ทำลายฐานทางจิตวิญญาณ ความยั่งยืนของสังคมชนบทเป็นปัจจัยของความยั่งยืนทั้งหมด เดิมเศรษฐกิจของชนบทเป็นเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติพอเพียง สามารถหล่อเลี้ยงชีวิตได้ตามปกติ เศรษฐกิจแบบใหม่ได้เอาตัวเงินเป็นตัวตั้งทำให้เกิดการทำลายและแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติขนาดหนักในสี่สิบปีที่ผ่านมาไปเราสูญเสียไปไม่กว่าครึ่งหนึ่งที่เคยมี วัฒนธรรมการทำมาหากินของชาวบ้านถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นธุรกิจซื้อถูกขายแพง โดยการสูบของกลไกที่เป็นประโยชน์ต่อคนส่วนน้อยในเมือง ทำให้การเกษตรต้องเป็นหนี้สิน ขายที่ ขายควาย และขายลูกสาวเป็นโสเภณีบำเรอคนในเมือง ต้องอพยพจากถิ่นฐานไปเป็นผู้ใช้แรงงานราคาถูก ก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมา เช่น ครอบครัวแตกแยก เกิดคนจนในเมืองจำนวนมาก อาชญากรรม ยาเสพติด และความรุนแรงในรูปแบบอื่น ๆ

สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และจิตวิญญาณ หรือคุณค่าเป็นฐานของสังคม ถ้าฐานของสังคมแข็งแรง สังคมข้างบนก็จะเติบโตสูงขึ้นไปได้มาก แต่การพัฒนาที่ผ่านมาทำลายฐานของสังคมให้อ่อนแอเมื่อฐานสังคมอ่อนแอสังคมทั้งหมดก็จะทรุดตัวลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อเราเอา

ระบบการเงินของเราไปเชื่อมกับระบบการเงินโลก ให้เงินไหลเข้าออกอย่างเสรี เงินที่ไหลอยู่ในโลกกว่าร้อยละ 90 ไม่ใช่เงินเพื่อเศรษฐกิจที่แท้ แต่เป็นการเก็งกำไร ใครมีเงินก้อนใหญ่กว่า มีข้อมูลข่าวสารมากกว่า และมีความชำนาญมากกว่าย่อมดูดเงินของคนอื่นไปได้เร็ว ที่ผ่านมาการพัฒนาถูกทำให้แคบโดยหมายถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ และแคบต่อไปอีก เศรษฐกิจหมายถึงธุรกิจ และแยกส่วนต่อไปอีกเป็นธุรกิจการค้าเงิน นี่คือการพัฒนาแบบแยกส่วนอันมีผลให้สังคมแตก ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบใหม่ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบบูรณาการ ที่พัฒนาทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ เชื่อมโยงพร้อมกัน ยุทธศาสตร์นี้ไม่เอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้งแต่เอาเศรษฐกิจเป็นตัวตั้งเพราะสังคมบูรณาการได้มากกว่าเศรษฐกิจ ในสังคมมีทั้งครอบครัว ชุมชน เศรษฐกิจ จิตใจ ศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่ง การพัฒนาอย่างบูรณาการ คือ การพัฒนาที่มีฐานอยู่ในวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ วิถีชีวิต หมายถึง วิถีชีวิตของคนทั้งหมดร่วมกัน อันประกอบด้วยระบบความเชื่อร่วมกัน ระบบคุณค่าร่วมกัน การทำมาหากิน ภาษา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค การบันเทิง และประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นวัฒนธรรมยังมีความหลากหลายไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ การพัฒนาที่ยั่งยืนพื้นฐานทางวัฒนธรรมคือการเคารพความหลากหลายของชุมชนท้องถิ่น ต่างจากการพัฒนารวมศูนย์ที่ยัดเยียดค่านิยมต่างถิ่นเข้าไปทั่วประเทศ

เมื่อโครงสร้างของสังคมในชุมชนชนบทได้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยแผนแม่บทของการพัฒนาที่เน้นเพียงด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ปัญหาด้านทรัพยากร อาชีพ รายได้ และอื่น ๆ จึงทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตในภาคชนบท จึงได้รับผลกระทบไปพร้อม ๆ กัน เช่น หากประชาชนเกิดความยากจนเนื่องจากสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ ถึงเวลานั้นวัตถุโบราณหรือศิลปกรรมล้ำค่าของชุมชนก็จะถูกลักลอบไปขายในตลาดสินค้าวัตถุโบราณอย่างมิอาจหลีกเลี่ยง ปัญหาทางเศรษฐกิจในชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงมีอาจแยกออกจากกันได้

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2542, หน้า 141 – 146) ได้เสนอต้นเหตุของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและได้เสนอยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนของเศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรมไว้ดังต่อไปนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาวางอยู่บนหลักทฤษฎีที่เสนอจากประเทศตะวันตกที่ว่าด้วยการทำให้ทันสมัย กระแสแนวคิดนี้ได้พัฒนาสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เป็นทั้งแนวคิด ทฤษฎี และยุทธศาสตร์ จากยุคที่ชื่นชมต่อสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรมตะวันตก” และสืบทอดมาถึงคำว่า “โลกาภิวัตน์” ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนา

แบบนี้มีแนวทางอยู่ 8 ประการ 1) ความเชื่อที่ว่าวัฒนธรรมไทยรวมทั้งสถาบันโบราณของไทยล้าหลังและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา จะพัฒนาก้าวหน้าได้ก็ต้องเลียนแบบโลกตะวันตก 2) เศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประชาชน 3) แนวทางของการพัฒนาไม่ได้ถูกกำหนดจากความต้องการของประชาชนเป็นหลัก แต่ถูกครอบงำโดยแนวทางการนำเสนอโดยธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ 4) วางพื้นฐานการพัฒนาจากข้างบนสู่ข้างล่าง ใช้รัฐและนโยบายของรัฐเป็นศูนย์กลางของการวางแผนดำเนินการในการพัฒนา 5) วางอยู่บนพื้นฐานการสร้างเมืองหลวงหรือ “กรุงเทพฯ” ให้เป็นศูนย์กลางทางด้านการค้า อุตสาหกรรม การปกครอง การคมนาคม และวัฒนธรรม 6) เป็นนโยบายที่คำนึงถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางด้านการเมือง ศิลปวัฒนธรรม และการศึกษา 7) เป็นแผนพัฒนาที่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม และ 8) เป็นแผนพัฒนาประเทศภายในขอบเขตของประเทศไทยเท่านั้น ขาดการวางยุทธศาสตร์ในขอบเขตรดับโลก

จากทิศทางการพัฒนาดังกล่าว สังคมและชุมชนจึงเกิดปัญหาขึ้น ดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างดังกล่าวเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์แบบเมืองบริวารและเมืองแม่ กล่าวคือ ยิ่งพัฒนาเมืองไทยก็ยิ่งพึ่งพาเมืองแม่หรือศูนย์กลางเศรษฐกิจทุนนิยมโลก ทั้งการเงินการเมือง วัฒนธรรม และการศึกษา ระบบโครงสร้างการพึ่งพาและขึ้นต่อในระดับโลกนี้ได้นำไปสู่ปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ภายใต้โครงสร้างนี้ประเทศไทยได้กลายเป็นตลาดของสินค้า และเทคโนโลยีระดับสูงที่ผลิตจากต่างประเทศ ทุนศูนย์กลางในขณะที่ประเทศไทยทำหน้าที่ผลิตสินค้าเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเป็นหลัก ผลที่ตามมาโดยตรงคือการเสียดุลการค้าและปัญหาหนี้สินที่มีอาจหลีกเลี่ยง

2. ก่อให้เกิดโครงสร้างแบบอำนาจนิยมที่ครอบงำสังคมไทย โดยมีหัวใจอยู่ของระบบอยู่ 3 ประการ คือ 1) ระบบผูกขาดทางเศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งประสานเชื่อมโยงโดยตรงกับระบบผูกขาดระดับโลก 2) การสร้างระบบราชการที่ใหญ่โตประสานกับระบบอำนาจอิทธิพลที่ก่อตัวขึ้นทั้งในเมืองและชนบท และ 3) ระบบวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมซึ่งวางอยู่บนรากฐานแบบเจ้าขุนมูลนาย ประสานกับวัฒนธรรมแบบนักเลงและระบบลูกผู้ชายหรือพ่อเป็นใหญ่

3. ประเทศไทยได้เปลี่ยนผ่านจากยุคเกษตรกรรมสู่ยุคเกษตรกรรมโดยไม่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม ดังนั้น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจึงจำกัดอย่างยิ่ง ประเทศไทยต้องพึ่งพาการนำเข้าทางเทคโนโลยี และสินค้าประเภททุนเพิ่มขึ้น ๆ เมื่อการก้าวสู่ยุคอุตสาหกรรมของไทยไม่ได้เน้นที่เน้นการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีและความรู้ ความสำเร็จของเศรษฐกิจไทยที่ผ่านมาจึงขึ้นอยู่กับ การดึงเอาทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมมาใช้ และจัดการชุดรีดส่วนเกินอย่างหนักหน่วงต่อชาวนาข้าวไร่ และกรรมกรเป็นสำคัญ ดังนั้น กำเนิดของชนชั้นนายทุนไทยจึงสอดคล้องกับการพัฒนาของ

โครงสร้างแบบอำนาจนิยม และการผูกขาดอำนาจทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ผ่านมา จึงมองการพัฒนาในแง่ของตัวเงินเป็นหลัก ไม่คำนึงถึงความสำคัญของการปฏิวัติด้านภูมิปัญญา และเทคโนโลยีมากนัก รวมทั้งไม่คำนึงถึงราคาหรือค่าของต้นทุนทางด้านทรัพยากรที่ถูกทำลายไป ตลอดจนไม่คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม และคุณค่าของเพื่อนมนุษย์

4. ได้ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำของการพัฒนา ซึ่งได้แสดงออกในรูปของความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างคนจนกับคนรวย

5. ระบบวัฒนธรรมได้พุ่งสู่การเป็นสังคมตะวันตกอย่างสุดขั้ว โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทยเดิม เกิดระบบศึกษาที่ทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาชาวบ้าน นอกจากนี้ได้สร้างระบบการศึกษาแบบรวมศูนย์อำนาจและควบคุมโดยตรงจากส่วนกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดว่าแบบเรียนการศึกษาต้องมาจากกระทรวงศึกษาธิการ และไม่ให้ความสำคัญต่อระบบการศึกษาแบบอื่น ๆ ที่เคยดำรงอยู่ในสังคมท้องถิ่น รวมทั้งปฏิเสธแนวคิดเรื่องอิสระภาพทางการศึกษา

6. การพังทลายของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร เมื่อ 35 ปีก่อนหน้านี้ ประเทศไทยมีเนื้อที่เป็นป่ากว่า 200 ล้านไร่ ปัจจุบันป่าได้ถูกทำลายไปมากกว่าครึ่งทำให้เกิดการเสียความสมดุลทางธรรมชาติ ในช่วง 2 ปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 7 ป่ายังคงถูกทำลายประมาณปีละ 1 ล้านไร่ ในขณะที่สามารถปลูกป่าชดเชยได้ปีละ 1.6 แสนไร่เท่านั้น นอกจากนี้เพียงช่วงจากปี ค.ศ. 1975 – 1988 ปัญหาผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมก็ได้เพิ่มขึ้นถึง 10 เท่า ทำให้น้ำพุทุกสายเน่าเสีย ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ในการเพาะปลูกได้เสื่อมโทรมลงอย่างมาก รวมทั้งปลาในอ่าวไทยและอันดามันก็ได้ลดจำนวนลงอย่างมากเช่นกัน จนกระทั่งกลายเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศ

7. การพังทลายของเกษตรกรรมและชุมชนในชนบท ปัญหาที่เป็นหัวใจก็คือปัญหาความยากจนในชนบท การล่มสลายของเกษตรกรรมรายย่อย ปัญหานี้ทำให้ครอบครัวแตกสลาย ผู้คนต้องทิ้งครอบครัวมาหางานทำในเมืองและต่างประเทศ เด็กในชนบทไม่ได้รับการศึกษา เพราะต้องทำงานเลี้ยงครอบครัวตั้งแต่เล็ก ดังนั้น ชุมชนและครอบครัวในชนบทจึงแตกสลาย ชนบทจึงกลายเป็นที่อยู่ของคนแก่และเด็กเล็ก ๆ

8. การเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรมและศีลธรรม การส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการโดยไม่คำนึงถึงแบบแผนวัฒนธรรมเดิมได้ก่อให้เกิดแบบแผนวัฒนธรรมใหม่ คนไทยปัจจุบันจึงมีชีวิต วัฒนธรรมอยู่กับเหล้า บุหรี่ บาร์ คลับ สถานเริงรมย์ ยาเสพติด การพนัน และการขายตัว

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2544, หน้า 83 – 84) ได้เสนอแนวทางให้พิจารณาการพัฒนามิติทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นว่า ในกระแสโลกาภิวัตน์นั้น มิติทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นมิติที่สำคัญที่สุดเพราะมิติทางเศรษฐกิจและการเมืองมีความเป็นสากล จึงจะต้องมีการถือปฏิบัติโดยไม่คำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเป็นสากลของเศรษฐกิจและการเมือง หมายถึง ความกลมกลืนกันแต่เป็นความกลมกลืนภายใต้เงื่อนไขของทุนนิยมยุคดิจิทัล ที่การลงทุนและการไหลเวียนของเงินเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยผู้ลงทุนและผู้กำหนดการไหลเวียนของเงินไม่จำเป็นต้องมีความเข้าใจในภาษา หรือการเรียนรู้คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมของชาติที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ของผู้ค้าขายในยุคทุนนิยมพาณิชย์กรรม ซึ่งผู้ค้าขายต้องเข้าใจทุนนิยมและวัฒนธรรมของประชาชนในประเทศต่าง ๆ ชุมชนท้องถิ่นที่ยังไม่ได้เข้าสู่ความเป็นสากลในระดับเดียวกับส่วนเล็ก ๆ บางส่วนของสังคมไทยจำเป็นต้องเรียนรู้และมีวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับความเป็นสากลของทุนนิยม ข้อสังเกตนี้ทำให้คิดต่อไปว่าการส่งเสริมเศรษฐกิจแบบพอเพียง และอุตสาหกรรมขนาดย่อมน่าจะทำให้สังคมไทยยังคงรักษาคุณค่าและวัฒนธรรมที่เป็นหลักจริยธรรมทางสังคมมีความสำคัญเหนือความเห็นแก่ตัวอย่างไร้ขอบเขตได้ สิ่งที่มีคุณค่าอาจจะไม่มีมูลค่าเศรษฐกิจ ในทำนองเดียวกันสิ่งที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจอาจไม่มีคุณค่าก็ได้ มูลค่าและมูลค่าเพิ่มเป็นสิ่งที่กำหนดโดยกลไกตลาด ส่วนคุณค่าเป็นนามธรรมได้กำหนดโดยกลไกทางสังคม มนุษย์เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญในการกำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งหรือนามธรรมที่มีคุณค่า

ผลกระทบจากอิทธิพลของปัจจัยทางด้านประชากร

ณรงค์ เล็งประชา (2541, หน้า 57 – 60) กล่าวว่าในด้านจำนวนและความหนาแน่นของประชากรย่อมมีผลต่อลักษณะวัฒนธรรมเช่นกัน ตัวอย่างเช่น เมื่อประชากรของสังคมเพิ่มขึ้นทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกย่อมจำกัดลงทำให้พฤติกรรมและแบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้คนเปลี่ยนจากเดิมที่เคยเอื้อเพื่อช่วยเหลือและเห็นอกเห็นใจกัน ย่อมเปลี่ยนเป็นความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ต้องต่อสู้ดิ้นรนทำมาหากินมากขึ้นความสัมพันธ์ในครอบครัวลดน้อยลง

สังคมที่มีประชากรเพิ่มขึ้นย่อมทำให้ประชากรมีความหนาแน่นสูงขึ้นและสภาพความเป็นเมืองจะเพิ่มขึ้น ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไปเป็นอีกลักษณะหนึ่ง เช่น เดิมผู้คนมีอาชีพทางการเกษตรก็เปลี่ยนไปเป็นอาชีพทางการอุตสาหกรรมและอาชีพทางการค้าและการบริการบรรทัดฐานทางสังคมเดิมใช้วิถีชาวบ้านและจารีตก็เปลี่ยนไปเป็นนิยมใช้หรือจำเป็นต้องใช้กฎหมายกำหนดให้ผู้คนต้องปฏิบัติตามข้อกำหนด

ผลกระทบจากอิทธิพลของปัจจัยทางด้านจิตวิทยา

พระมหาชาติ คาร์ตัน (ปัญญาวโร) (2550, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องวัฒนธรรมและความเชื่อ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนวัดประดิษฐาราม แขวงหิรัญบุรี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายมอญ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดประดิษฐาราม มีวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง แต่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นก็มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาโดยตลอด เพราะอาศัยปัจจัยที่เกิดจากการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ ความเป็นเพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกัน ความเป็นชุมชนดั้งเดิมที่สายสกุลสืบทอดต่อกันมา การยอมรับนับถือกันในกลุ่มชน ความสัมพันธ์ ในเชิงธุรกิจ และความร่วมมือในชุมชน ในส่วนของปัจจัยที่ส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในชุมชนวัดประดิษฐารามอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อ ปัจจัยดังกล่าวประกอบด้วย การมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ความเป็นชุมชนดั้งเดิมมาแต่อดีต ลักษณะนิสัยที่มีการประนีประนอม การเป็นชุมชนที่มีการศึกษา การมีผู้นำที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และคนในชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับ จรินทร์เทพสงเคราะห์ (2540, หน้า 4) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาบทเพลงดนตรีกาหลอในจังหวัดสงขลา ในสาขาวิชามานุษยวิทยารัฐศาสตร์ โดยเนื้อหากล่าวถึงดนตรีกาหลอว่าเป็นดนตรีประเภทของชาวใต้ที่ค่อย ๆ สูญหายไปจนปัจจุบันแทบจะไม่มีให้เห็นในงานศพหรืออาจจะฟังได้จากเทปที่เปิดในงานศพ เนื่องจากนักดนตรีมีอายุมาก และไม่มีการสืบทอดต่อเนื่องตลอดจนคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจซึ่งกาหลอเป็นวงดนตรีที่ต้องมีการสืบทอด หัดบทเพลงเนื่องจากกาหลอมีข้อปฏิบัติและความเชื่อหลายอย่างเคร่งครัด ประกอบกับความเจริญสมัยใหม่เข้ามาแทน อิทธิพลของดนตรีกาหลอที่มีต่อวิถีชีวิตชาวบ้านจึงค่อย ๆ หดหายไปและความเสื่อมของกาหลอนั้นมีเหตุผลหลายประการ แต่ที่สำคัญจะมาจาก 1) ความเชื่อ ความยึดมั่นและความเคร่งครัดในธรรมเนียมการเล่น 2) การปฏิบัติตนที่เข้มงวดเกินไป และการปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบการเล่นให้ทันสมัย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนรุ่นหลังเห็นเป็นล้าหลังไม่มีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้และสืบทอด ซึ่งผลการวิจัยดนตรีกาหลอในจังหวัดสงขลาจึงเป็นตัวอย่าง ที่แสดงให้เห็นความเสื่อมของวัฒนธรรมที่ไม่มีการปรับเปลี่ยน และในที่สุดก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้

กฤษณา แสงทอง (2540, หน้า 1 – 2) ได้ศึกษาเรื่องเพลงปฎิพากย์: วัฒนธรรมการดนตรีและภาพสะท้อนทางสังคมของชาวดำบลทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ สาขาวิชาวัฒนธรรมการศึกษา ผลการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อดั้งเดิม รวมทั้งสภาพชีวิต การทำมาหากินและค่านิยมต่าง ๆ บทบาทของเพลงได้เปลี่ยนไปจากเดิมโดยมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ เช่น เทคโนโลยีทางการเกษตร อุตสาหกรรม การสื่อสารบันเทิง การคมนาคม การศึกษาที่สังคมไทยได้รับอิทธิพลความเจริญด้านต่าง ๆ มาจากตะวันตก รวมทั้งองค์ประกอบของเพลงพื้นบ้าน ทำให้บทบาทของเพลงในปัจจุบันจึงเปลี่ยนไปจากสิ่งที่ศิลปินเจตนาสร้างสรรค์ ให้เป็นสิ่งบันเทิงแก่ชีวิต มาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งนำมาแสดงเพื่อการอนุรักษ์

มากกว่าเล่นเพื่อความสนุกสนาน การเล่นเพลงปฏึกาญในปัจจุบันส่วนใหญ่เล่นเฉพาะโอกาสที่ได้รับเชิญไปแสดง และการสร้างสรรค์เพลงแทบไม่มี มีเพียงการจดจำของเก่ามาว่ากันเท่านั้น ซึ่งนับวันผู้สืบทอดก็มีจำนวนน้อยลง แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเพลงปฏึกาญของตำบลทองในอนาคตว่า เป็นเพียงวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านที่บอกวิถีชีวิตเกี่ยวกับการละเล่น และสันตนาการของชาวตำบลทองในอดีตเท่านั้น ซึ่งการวิจัยมีวิธีแนวการศึกษาคล้ายกับการศึกษาวงดนตรีไทย คณะดุสประเสริฐ

ผลกระทบจากอิทธิพลของปัจจัยทางด้านการศึกษา

ส. ศิวรักษ์ (2540, หน้า 72) ได้วิพากษ์ระบบการศึกษาสมัยใหม่กับวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า การศึกษาสมัยใหม่โดยมากได้ทำลายความมั่นใจในความเป็นมนุษย์ของผู้เรียน แยกผู้เรียนออกจากสภาพที่เป็นจริงทางสังคมออกจากภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของบรรพชน และออกจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมนันทนาการที่พัฒนาสมอง ตรรกะ เหตุผล ทำให้เกิดความเข้าใจอันมิชอบว่า คนเราจะต้องประสบความสำเร็จในชีวิต ในยศศักดิ์ อัครฐาน โดยการแก่งแย่งแข่งขันกันดิ้นรนในหมู่มนุษย์ และการเอาชนะรวมทั้งใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขต ซึ่งสอดคล้องกับ สุนน อมรวิวัฒน์ (2541, หน้า 24 – 25) กล่าวถึงวัฒนธรรมกับการศึกษาไทยว่า ในปัจจุบันการศึกษาไทยยังขาดรากฐานทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสาเหตุของการเสื่อมสูญทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมไทยมีวัฒนธรรมที่ต้งามแต่น่าเสียดายที่การศึกษาไทยไม่ได้เรียนรู้สมบัติล้ำค่าเหล่านี้ ดังนั้น รัฐบาลควรมีนโยบายให้การศึกษาทุกระดับปรับกระบวนการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิต นอกจากนั้น วิจักขณ์ พานิช (2546) กล่าวว่า ในสมัยก่อนการกลืนทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ไม่่ง่ายนัก เนื่องด้วยผู้คนมีความผูกพันและหวงแหนในผืนดินถิ่นเกิด วัฒนธรรมของแต่ละชุมชนเป็นเสมือนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ บ่งบอกถึงภูมิปัญญา ความงดงามแห่งสันติภาพ อิศรภาพ และศักยภาพอันหลากหลายของผู้คนที่เลือกที่จะอยู่ร่วมกัน แต่แล้วความหมายของการศึกษาที่เราเข้าใจกันในปัจจุบัน กลับถูกรวบงำด้วยอิทธิพลที่เราได้รับมาจากตะวันตกโดยสิ้นเชิง แทบจะไม่มีอะไรที่บอกให้เราได้เข้าใจถึงคุณค่าที่การศึกษามีต่อชีวิตมนุษย์ หรือวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละวัฒนธรรมเลยแม้แต่น้อย ผิดกับในอดีตที่คำว่าศึกษาหรือสิกขาให้คุณค่าและความหมายเด่นชัดถึงการเรียนรู้ และเข้าใจชีวิตอย่างถูกต้อง อีกทั้งยังโยงไปถึงคุณค่าทางจิตวิญญาณ แต่แล้วในโลกสมัยใหม่ การศึกษากลับกลายเป็นเพียงเครื่องมือแห่งอำนาจที่หล่อหลอมให้ผู้คนเรียนรู้เพียงเพื่อการต่อสู้ แย่งชิง และแข่งขัน และเมื่อระบบทุนนิยมได้ก่อกำเนิดเป็นลัทธิวัตถุนิยมแผ่แพร่กระจายไปทั่วทุกอณูของโลก ทุนนิยมก็ได้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่ทำให้ตัวระบบสามารถคงอยู่ได้ ในสภาพที่ว่าผู้ถูกเอาเปรียบกลับกลายเป็นผู้ให้

ความสนับสนุนหล่อเลี้ยงให้ระบบอันเลวร้ายคงอยู่ต่อไปโดยไม่รู้ตัว หากสังเกตให้ดีกระบวนการกลืนทางวัฒนธรรมด้วยการศึกษานี้ กำลังเกิดขึ้นในทุกระดับของสังคมทั่วโลก ในสังคมไทยเราจะเห็นตัวอย่างที่คล้ายกันในการจัดการศึกษาท้องถิ่นที่ไม่คำนึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นชนบทธรรมเนียมประเพณี ภาษา และอาชีพ ระบบการศึกษา ที่ผู้คนเหล่านั้นได้รับกลับกลายเป็นมาตรฐานเดียวที่ไม่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ และภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ยิ่งศึกษาสูง ยิ่งทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก รังเกียจรากเหง้าของตัวเอง พอกพูนความทะเยอทะยานที่จะแสวงหาความสำเร็จ และชื่อเสียงที่สื่อและค่านิยมทางสังคมเมืองหลวงได้กำหนดขึ้น ด้วยนิยามการสร้างค่านิยมของความเป็นไทยที่ผิดไปจากความหมายดั้งเดิม ของการเป็นสังคมของการอยู่ร่วมกันของหลายวัฒนธรรม ปัจจุบันวัฒนธรรมพื้นเมืองภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างต้องดิ้นรนเพื่อการรักษา สืบต่อคุณค่าให้คงอยู่ และหากมองให้กว้างขึ้นถึงค่านิยมการตะเกียกตะกาย เพื่อไปศึกษาไขว่คว้าปริญญาจากต่างประเทศ ด้วยการขาดซึ่งความเข้าใจและเห็นคุณค่าของรากฐานวัฒนธรรมของเราเองอย่างลึกซึ้ง ค่านิยมของการไปศึกษาต่อต่างประเทศก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของแนวโน้มการถูกกลืนทางวัฒนธรรมที่พบเห็นได้อย่างเด่นชัดในสังคมนักเรียนนอก

ผลกระทบจากอิทธิพลของปัจจัยทางด้านศาสนา

พุทธศาสนาซึ่งเกิดขึ้นในอินเดียสมัยก่อนและได้เผยแพร่มายังสังคมไทย จัดเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยจนอาจกล่าวได้ว่า พุทธปรัชญา คือ วิถีชีวิตของวัฒนธรรมของสังคมไทย พุทธศาสนาได้หล่อหลอมจิตใจของคนไทย ให้เป็นคนรักสันติมีนิสัยโอบอ้อมอารี มีความเมตตากรุณา ไม่ผูกพยาบาทมีความเอื้อเฟื้อและค่อนข้างจะรักสันโดษ นอกจากนี้พุทธศาสนายังมีอิทธิพลต่อภาษา วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ฯลฯ

สมศรี ศิริขวัญชัย (2541, หน้า 98 – 99) ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์เชิงนิเวศวิทยาเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์: กรณีศึกษาชุมชนชาวมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่าการนับถือผีนั้น จะต้องรับกันเป็นทอด ๆ จากบรรพบุรุษ และผู้ที่มีหน้าที่รับคือบุตรชายคนหัวปีของตระกูล บุตรหญิงรับไม่ได้ และเมื่อถึงคราวทำพิธีรำผี บุตรชายนั้นจะต้องเป็นผู้เข้าพิธีและเรียกว่าเป็น ต้นผี (ตอม – อะลก) บุตรหญิงถ้ายังอยู่ในบ้านและไม่มีสามี ก็มีสิทธิ์จะเข้าร่วมในพิธีรำผี ของตระกูลนั้นได้ และเรียกว่า ลุ่มตา แต่ถ้าแต่งงานไปแล้วให้นับถือผีบ้านสามี และไม่มีสิทธิ์มาร่วมพิธีรำผีในตระกูลเดิม นอกจากเพียงได้รับเชิญ ส่วนใหญ่มักไม่ทำพิธีรำผีเป็นประจำจะทำเมื่อมีข้อบ่งชี้เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นไปได้หลายลักษณะ คือ การขอขมา การแก้บน เช่น ลูกหลาน

เจ้าของบ้านหาย ซึ่งสอดคล้องกับ สบสุข ลีละบุตร (2543, หน้า 132) จะเห็นได้ว่าคนยุคสุโขทัยนั้น ใฝ่ทาน ใฝ่ศิลป์ ใฝ่ภาวนา และใฝ่บุญกุศล เมื่อราชา และราชบุรุษฝึกใฝ่มั่นคงธรรม วัฒนธรรมประเพณี ที่เกี่ยวเนื่องกับพระศาสนา ก็มีชีวิตชีวา ประเพณีบางอย่าง มิใช่มีที่มาจากพระพุทธศาสนาโดยตรงก็ ยังน้อมนำศาสนาเข้าไปมีบทบาทในพิธีกรรมนั้น ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคล ธรรมะในพระพุทธศาสนา จึงดำรงอยู่ในทุกส่วน ทุกกระบวนการของวิถีชีวิตผู้คน และวิถีแห่งสังคมที่สำคัญ คือ อยู่ในใจและเป็น เครื่องสอนนาปัญญา ให้ก้าวเดินไปตามวิถีอันถูกต้องชอบธรรมศิลปวัฒนธรรมก็ได้รับการส่งเสริม ให้นำมารับใช้พระพุทธศาสนา และเจริญถึงขีดสุด ทั้งสองชนชาติความมีใจใฝ่ธรรมนี้ปรากฏ ลำดงให้ประจักษ์ได้ง่าย โดยผ่านทางศิลปกรรมทางศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี

การพิจารณาผลกระทบของผู้ทรงคุณวุฒิ

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง รองศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ รองศาสตราจารย์ ศรีสักร วัลลิโภดม ดร.สุวิทย์ รัศมิภูติ รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์ และนายพะนอม แก้วกำเนิด ได้แสดงทัศนะต่อ สถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางศาสนา ศิลปะและ วัฒนธรรม ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2551 ดังนี้

1. ผลกระทบต่อบุคคลที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมของการแข่งขัน อย่างไม่มีความสุข
2. ผลกระทบทางครอบครัว โดยเฉพาะคนชั้นกลางไม่มีเวลาอบรมดูแลบุตรหลาน
3. ผลกระทบต่อชุมชนและสังคม ผลพวงของการพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างซึ่งเดิมสังคมไทยเป็นสังคมเอื้ออาทร ไปสู่สังคมแบบปัจเจกชน
4. ศิลปะยังไม่สะท้อนความเป็นจริงทางสังคม งานทางสถาปัตยกรรมยังมีลักษณะ Top Down และผลพวงจากการพัฒนาทำให้ธรรมชาติ ศิลปะและวัฒนธรรมถูกทำลาย การสร้าง เมืองที่ใช้วิธีการถมคูคลองทำให้วิถีธรรมชาติเปลี่ยน รวมทั้งวิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไป
5. ศาสนา วัดกับคนในสังคมไม่ได้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเหมือนในอดีต “คนกับวัดไม่ไปด้วยกัน”
6. การศึกษา ระบบการศึกษาไม่สามารถตอบสนองต่อความเป็นจริงของสังคม “คนกับ โรงเรียนไม่ไปด้วยกัน” การศึกษากับวิถีชีวิตไปคนละทาง
7. เศรษฐกิจทุนนิยม สอนให้คนติดวัตถุ ติดเทคโนโลยี ประชาชนไม่มีอำนาจใน การต่อรองทางเศรษฐกิจ ทำมาหากินมากแต่ไม่พอกิน
8. ระบบราชการ ดำเนินการภายใต้ฐานความเชื่อที่ว่า ทำอะไร ถูกทั้งหมด

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของตัวแปรที่ส่งผลต่อผลกระทบทางวัฒนธรรมจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ สรุปว่า ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ปัจจัยด้านจิตวิทยา ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านศาสนา และปัจจัยด้านการศึกษามีความสัมพันธ์กับผลกระทบทางวัฒนธรรม ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านี้บางตัวแปรมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นสาเหตุทางตรงต่อผลกระทบทางวัฒนธรรมบางตัวแปรมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นสาเหตุทางอ้อมต่อผลกระทบทางวัฒนธรรม ผ่านตัวแปรอื่น ๆ และบางตัวแปรมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นสาเหตุทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผลกระทบทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของตัวแปรที่ส่งผลต่อผลกระทบทางวัฒนธรรมได้ดังตารางที่ 2 และ 3

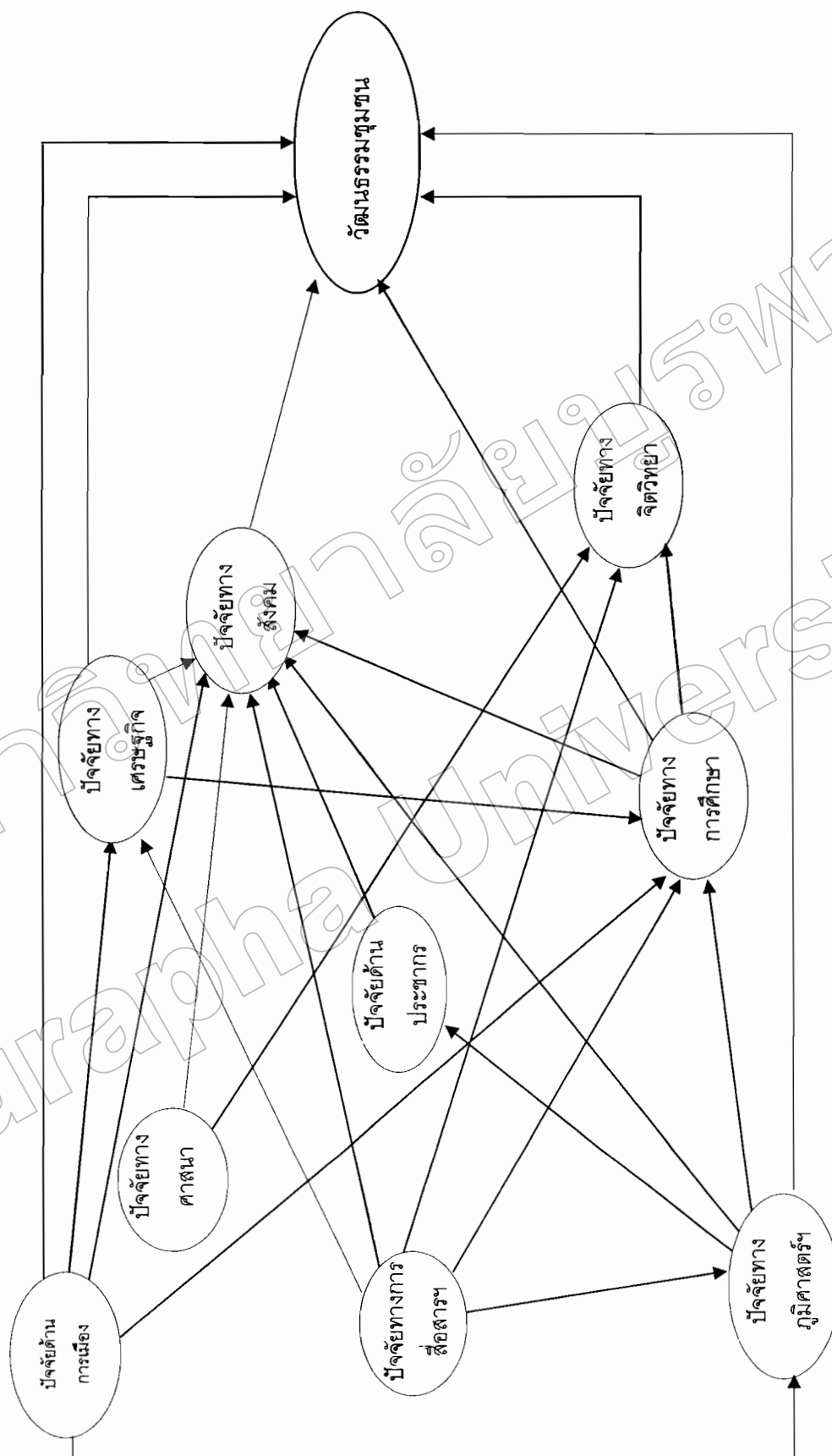
และจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ส่งผลต่อผลกระทบทางวัฒนธรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถแสดงให้เห็นภาพรวมของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของผลกระทบทางวัฒนธรรม ได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อผลกระทบทางวัฒนธรรม

ตัวแปรตามที่ศึกษา	ตัวแปรต้นที่ศึกษา								
	ปัจจัยด้านการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี	ปัจจัยด้านสังคม	ปัจจัยด้านประชากร	ปัจจัยด้านจิตวิทยา	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	ปัจจัยด้านการเมือง	ปัจจัยด้านการศึกษา	ปัจจัยด้านศาสนา
ปัจจัยด้านการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี									
ปัจจัยด้านสังคม	√		√	√	√	√	√	√	√
ปัจจัยด้านประชากร						√			
ปัจจัยด้านจิตวิทยา	√	√						√	√
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	√						√		

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ตัวแปรตามที่ศึกษา	ตัวแปรต้นที่ศึกษา							
	ปัจจัยด้านการสื่อสาร นวัตกรรมและเทคโนโลยี	ปัจจัยด้านสังคม	ปัจจัยด้านประชากร	ปัจจัยด้านจิตวิทยา	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	ปัจจัยด้านการเมือง	ปัจจัยทางการศึกษา
ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติ	✓						✓	
ปัจจัยด้านการเมือง								
ปัจจัยทางการศึกษา	✓				✓	✓	✓	
ปัจจัยด้านศาสนา								
ผลกระทบทางวัฒนธรรม		✓		✓	✓	✓	✓	✓

ภาพที่ 4 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อผลกระทบทางวัฒนธรรมชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม

จากสถานการณ์ทางสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคมโลก อันเป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยเปิดรับและหยิบยืมวิถีปฏิบัติ แนวคิด ตลอดจนกระบวนการของชาติตะวันตกเข้ามาใช้ ทั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายให้ไทยเจริญทัดเทียมกับนานาประเทศ โดยขาดการเตรียมความพร้อมและการเลือกสรรให้สอดคล้องกับพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมไทย ทั้งยังมีปัจจัยสนับสนุน ที่มีอิทธิพลในการชี้นำสังคม ด้วยความเจริญของระบบสื่อสาร อาทิ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ฯลฯ ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลและข่าวสารได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง โดยขาดการกลั่นกรองให้เหมาะสม จึงทำให้เกิดการเบี่ยงเบนทางสังคมและวัฒนธรรมไทย (กลุ่มเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม, 2549, หน้า 12 อ้างถึงใน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา, 2554) ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น กระทรวงวัฒนธรรม จึงตั้งกลุ่มเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม มีภารกิจหลักในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคulture ความเบี่ยงเบนที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยสภาพปัญหาสังคมที่กระทบต่อวัฒนธรรม โดยให้ทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน สมาคม มูลนิธิ ประชาชน เยาวชนและเด็ก มีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมของชาติ ตามแนวความคิดที่ว่าประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของวัฒนธรรมการรักษาหรือสืบทอดวัฒนธรรมโดยเจ้าของวัฒนธรรมเองจะทำให้เกิดความยั่งยืนถาวรตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด

บทบาทภาระหน้าที่เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม

การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เฝ้าติดตามเหตุการณ์ความเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรมในสังคม ซึ่งเกิดจากการกระทำของคนในสังคม และจากการเผยแพร่ของสื่อต่าง ๆ
2. ศึกษาวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ความเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม และเผยแพร่ให้ประชาชนได้รับทราบ เป็นการเตือนถึงอันตรายต่อวัฒนธรรม
3. แก้ไขและป้องกันความเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม โดยประสานงานและขอความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เกิดผลทางการปฏิบัติและเพื่อให้การดำเนินงานครอบคลุมในทุกระบบของสังคม

ปัจจุบันจำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เพราะเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มเสี่ยงกลุ่มใหญ่ในสังคมปัจจุบัน ที่ได้รับอิทธิพลและผลกระทบจนทำให้ค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงามเบี่ยงเบนและเปลี่ยนไป ฉะนั้น การจะช่วยกันตรวจสอบและเฝ้าระวังเด็กและเยาวชน ซึ่งเวลาส่วนใหญ่อยู่ในสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องให้เด็กและเยาวชนผู้ซึ่งรู้ เข้าใจ และสัมผัสปัญหา จะได้ช่วยแจ้งเตือนเพื่อน ๆ ให้รู้เท่าทันและ

ห่างไกล จากภัยต่าง ๆ อีกทั้งช่วยแจ้งผู้ใหญ่และให้ข้อมูลที่ถูกต้อง เพื่อที่จะช่วยกันสร้างภูมิคุ้มกันที่แข็งแรงให้กับสังคม และที่สำคัญจะได้ช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและยั่งยืน (กลุ่มเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม, 2548, หน้า 14 อ้างถึงใน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา, 2554) โดยนักเรียนและนักศึกษาสามารถรวมกลุ่มกันจัดตั้งชมรมหรือศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมในสถานศึกษาของตนได้ โดยอาจมีอาจารย์ช่วยเป็นที่ปรึกษาเพื่อดำเนินกิจกรรมการเฝ้าระวัง ตรวจสอบ สอดส่องพฤติกรรม สถานการณ์ และปัญหาที่เกิดขึ้นกับเพื่อน ๆ และสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ ตามบทบาทอำนาจหน้าที่ที่อาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมพึงกระทำได้หรือตามภารกิจที่ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมจะดำเนินการได้ ซึ่งในรอบปีอาจมีการจัดทำโครงการ/ กิจกรรมหรือแผนงาน เสนอศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกันหรือจัดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานต่าง ๆ

อนึ่งหากมีพฤติกรรม สถานการณ์หรือเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาความเบี่ยงเบน ทางด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมขึ้นในพื้นที่ และมีแนวโน้มว่าจะรุนแรงและมีความถี่สูง ยังให้เกิดความเบี่ยงเบนของวิถีชีวิตและขัดต่อวัฒนธรรมอันดีงามของเพื่อน ๆ ในสถานศึกษา ก่อปรกับบมีค่านิยมที่ไม่เหมาะสมใหม่ ๆ เกิดขึ้น ให้ดำเนินการประชุมคณะกรรมการศูนย์ฯ เพื่อดำเนินการหาทางแก้ไขปัญหา อนึ่งหากเป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ในระดับสถานศึกษา ขอให้แจ้งศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมระดับจังหวัด หรือกระทรวงวัฒนธรรม หรือหน่วยงานภาครัฐผู้รับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะจัดการแก้ไขปัญหาด่วนต่อไป โดยอาจใช้มาตรการทางกฎหมายหรือมิติทางวัฒนธรรม เพื่อพิจารณาหาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหให้เป็นรูปธรรมและต่อเนื่องอย่างยั่งยืนต่อไป

คณะกรรมการศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด

การแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด ต้องประกอบด้วยตัวแทนทุกภาคส่วนในสังคม รวมทั้งตัวแทนเด็กและเยาวชน เช่น ตัวแทนองค์กรภาครัฐ ตัวแทนองค์กรภาคเอกชน/ ตัวแทนองค์กรภาคชุมชน/ ตัวแทนองค์กรภาคธุรกิจ/ ตัวแทนองค์กรภาควิชาการ และตัวแทนเด็กและเยาวชน เพื่อดำเนินกิจกรรมเฝ้าระวัง ตรวจสอบ สอดส่องพฤติกรรม สถานการณ์ ที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทยและรายงานแจ้งเตือนให้ประชาชนรู้เท่าทัน เข้าใจ และห่างไกลจากภัยต่าง ๆ ภายในจังหวัด

คณะกรรมการศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมในสถานศึกษา

นักเรียน นักศึกษา สามารถรวมกลุ่มกันจัดตั้งชมรมหรือศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมในสถานศึกษาของตนเองได้ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ได้ช่วยเป็นที่ปรึกษา เพื่อ

ดำเนินกิจกรรมเฝ้าระวัง ตรวจสอบ สอดส่อง พดพิการณ สถานการณ และปัญหาที่เกิดขึ้นกับเพื่อน ๆ และสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ รายงาน แจ้งเตือนเพื่อน ๆ ให้รู้เท่าทันเข้าใจและห่างไกลจากภัยต่าง ๆ

ภารกิจของศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม

1. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย สภาพปัญหา และอุปสรรค ที่ส่งผลกระทบต่อศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตนเอง
2. ศึกษา วิเคราะห์ ติดตามและประเมินสถานการณ์ความเปี่ยงเบนทางวัฒนธรรม เพื่อเผยแพร่และเตือนภัยให้ประชาชนได้ทราบ
3. ตรวจสอบสื่อทุกแขนงและเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมเชิงรุก
4. กำหนดนโยบายและแผนงานในการแก้ไขปัญหาความเปี่ยงเบนทางวัฒนธรรม
5. เสนอมาตรการทางกฎหมายและแนวทางการจัดระเบียบทางสังคม ตลอดจนสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่สังคม
6. รณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาคความเปี่ยงเบนทางวัฒนธรรม โดยประสานและร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน
7. ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาเครือข่ายเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมทั้งระบบของสังคม เพื่อให้รับรู้ เข้าใจ และเกิดการยอมรับวัฒนธรรมที่ดีและถูกต้องร่วมกันในสังคม
8. ปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย
9. รายงานผลการดำเนินงานให้ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมตามลำดับเป็นประจำทุกเดือน และ/ หรือแจ้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อดำเนินการป้องกันและแก้ไขต่อไป

การสร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม

การจัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ถือได้ว่าเป็นการสร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เพื่อให้ทุกภาคส่วนในสังคมทั้งหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน องค์กร สมาคม มูลนิธิ ประชาชน รวมถึงเด็กเยาวชน ซึ่งถือเป็นกลุ่มเสี่ยง กลุ่มใหญ่ได้ร่วมกันเฝ้าระวัง ตรวจสอบ สอดส่องพดพิการณ สถานการณ และปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมอันดีงามที่เกิดขึ้น เพื่อดำเนินการแจ้งเตือนสังคมให้รู้เท่าทันภัยและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น อีกทั้งแจ้งหน่วยงานเกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องอย่างทันท่วงที (กลุ่มเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม, 2549, หน้า 13 อ้างถึงใน สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา, 2554)

นอกจากการเฝ้าระวังและการตรวจสอบพฤติกรรมสังคมแล้ว การส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาเครือข่ายเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมถือว่ามีความสำคัญมากในการดำเนินงานเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เพราะการมีเครือข่ายมากครอบคลุมทุกพื้นที่ได้ ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด จนกระทั่งเป็นภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งให้กับสังคมไทยอย่างดีที่สุด

บทบาทของเครือข่ายการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม

จากแนวคิดที่ว่าประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม การรักษา และสืบทอดวัฒนธรรม โดยเจ้าของวัฒนธรรมเองจะทำให้เกิดความถาวรยั่งยืน ฉะนั้น การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งการดำเนินงานสร้างเครือข่ายอาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการในการให้ความรู้ความเข้าใจ เกิดความรักและห่วงแหน จนนำไปสู่การรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามต่อไป การสร้างเครือข่ายจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการจัดการฝึกอบรมอาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม โดยคัดเลือกประชาชนทั่วไป หรือขอความร่วมมือจากสถานศึกษา ให้คัดเลือกนักเรียน นักศึกษา ที่มีความสนใจทางด้านวัฒนธรรมและมีความประสงค์ที่จะเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้การดำเนินงานฝึกอบรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

บทบาทของเยาวชนในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม

เยาวชนอาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการ เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม โดยมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. เฝ้าระวัง ตรวจสอบพฤติกรรม สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น การช่วยกันตรวจสอบ สอดส่อง เป็นหูเป็นตา เฝ้าระวังพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากวัฒนธรรมที่ดีงามของเพื่อน ๆ และสังคม ทั้งในและนอกสถานศึกษา เพื่อช่วยกันแจ้งเตือนหน่วยงานและผู้รับผิดชอบให้ป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ทันท่วงที อีกทั้งจะได้ช่วยกันแจ้งเตือนให้รู้เท่าทันกับสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้ (กลุ่มเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม, 2548, หน้า 20 อ้างถึงใน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา, 2554)

1.1 สื่อที่เป็นช่องทางเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม 6 ประเภท

- (1) โทรทัศน์
- (2) วิทยุ
- (3) ภาพยนตร์ (วิดีโอ เทป โทรทัศน์ โทรศัพท์ ซีดี วีซีดี ดีวีดี ฯลฯ)
- (4) คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ เกมออนไลน์ ฯลฯ)
- (5) สิ่งพิมพ์ (หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร การ์ตูน ฯลฯ)
- (6) ป้ายโฆษณาต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมการใช้ชีวิตที่ไม่เหมาะสม 5 ด้าน

(1) นิสัยการบริโภค การสำรวจนิสัยบริโภคของประชาชน 5 ประเภท คือ

1. อาหาร
2. เสื้อผ้า
3. ของมีนเมา
4. สินค้าฟุ่มเฟือย
5. เทคโนโลยี

(2) การสำรวจนิสัยการเรียนรู้และการทำงานของประชาชน

(3) ทศนคติและพฤติกรรมทางเพศ

(4) นิสัยการพนัน

(5) ทศนคติและพฤติกรรมที่ส่งเสริมความรุนแรง

1.3 การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่กำลังสูญเสียเอกลักษณ์ 3 ด้าน

(1) ภาษาไทย

(2) ขนบธรรมเนียมประเพณี

(3) ศาสนา

1.4 การเฝ้าระวังสถานการณ์ ประเด็น และพฤติกรรมที่ขัดต่อกฎหมาย

2. ชี้กลุ่มเสี่ยง กลุ่มเปี่ยงเบน การช่วยกันให้ข้อมูล พฤติกรรมกลุ่มเสี่ยง กลุ่มที่เปี่ยงเบน และสถานที่ ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เปี่ยงเบนไปจากวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยเฉพาะเพื่อน ๆ เยาวชนด้วยกัน จะรู้และเห็นพฤติกรรมของกันและกัน อีกทั้งสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลและเข้าใจปัญหาได้ดีกว่าผู้ใหญ่ที่วัยต่างกัน เพื่อช่วยกันร่วมป้องกันปัญหาทางสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นตามมา

3. แจ้งศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมรายงานสถานการณ์ การช่วยกันแจ้งและรายงาน สถานการณ์พฤติกรรม หรือปัญหาที่เปี่ยงเบนไปจากวัฒนธรรมที่ดีงาม เพื่อให้ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมได้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและรวดเร็วทันการ

4. ร่วมเสนอแนะแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น เนื่องจากเด็กและเยาวชน จะเข้าใจปัญหาได้ดีกว่าผู้ใหญ่ที่วัยต่างกัน

5. ประสานเครือข่ายกลุ่มเดิมทำงาน และเสริมสร้างเครือข่ายใหม่ เชื่อมการปฏิสัมพันธ์ และร่วมกันทำกิจกรรมเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง และช่วยกันขยาย เครือข่ายเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมให้สามารถครอบคลุมทุกพื้นที่ในสังคมไทย

ตอนที่ 3 วิธีการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method Research)

กระบวนการและวิธีการแสวงหาความรู้ ความจริงของมนุษย์มีพัฒนาการมาตั้งแต่อดีตกาล โดยเริ่มแรกมนุษย์พยายามแสวงหาความรู้ ความจริงอย่างไม่มีหลักเกณฑ์ เช่น ความรู้เกิดจากคำบอกเล่า คำสั่งของผู้มีอำนาจ จากขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา และเกิดจากประสบการณ์ของตนที่ได้ประสบมา เป็นต้น ต่อมาได้พัฒนาวิธีการแสวงหาความรู้ ความเป็นจริงให้เป็นระบบมากขึ้น และเกิดความน่าเชื่อถือมากขึ้นในระยะแรก ได้แก่ วิธีการแสวงหาความรู้ที่เกิดจากการใช้หลักเหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ที่เชื่อว่ามนุษย์ได้ความรู้ที่เชื่อถือได้นั้น จะต้องผ่านกระบวนการวิเคราะห์ตามหลักตรรกศาสตร์ หรือหลักเหตุผลที่เรียกว่า วิธีนิรนัย (Deductive Reasoning) ตามแนวคิดของอริสโตเติล (Aristotle) ต่อมาถูกโต้แย้งว่า วิธีการนี้เป็น การนำข้อความรู้ของข้อตกลงมาสรุปเป็นความรู้ ถ้าข้อตกลงไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นจริง ข้อสรุป หรือความรู้ก็ไม่เป็นจริง มีเพียงความสมเหตุสมผลตามวิธีนิรนัยเท่านั้นโดยที่ ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) ได้เสนอวิธีการหาความรู้ที่เรียกว่าวิธีอุปนัย (Inductive Reasoning) เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ความจริงจากส่วนย่อย ๆ โดยการสังเกต แล้วจึงสรุปไปสู่ความรู้ ความจริง ซึ่งวิธีการนี้จะตรงกันข้ามกับวิธีนิรนัย ต่อมา ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) ได้นำวิธีการนิรนัย (Deductive Method) กับวิธีการอุปนัย (Inductive Method) มารวมเข้าด้วยกัน ซึ่งต่อมาเรียกกันว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) วิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ ความจริงที่สามารถซ้ำ ๆ จนเกิดความน่าเชื่อถือแล้วจึงจะสรุปออกมาเป็นความรู้ ความจริง

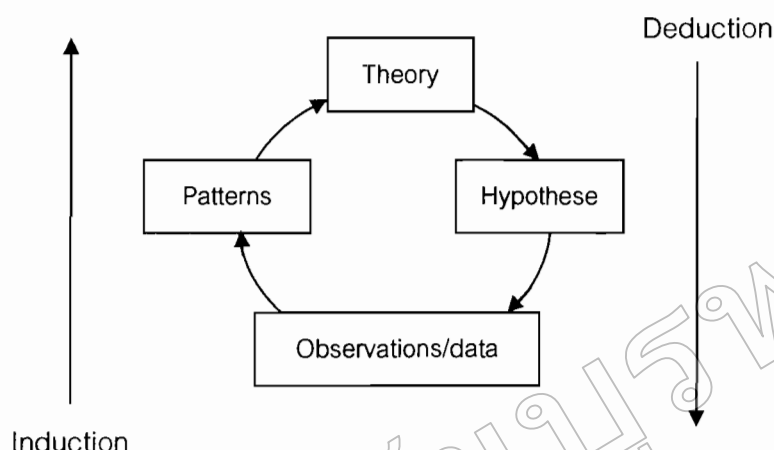
วิทยาศาสตร์ยังไม่ใช่วิธีการแสวงหาความรู้ความจริงที่สมบูรณ์แบบแต่เป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาที่รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย แต่คุณลักษณะสำคัญ ๆ ของวิทยาศาสตร์หลาย ๆ อย่าง เช่น 1) การสังเกตเชิงประจักษ์ 2) การสร้างและทดสอบสมมติฐาน (การพยากรณ์หรือการเดาโดยใช้ความรู้) 3) การสร้างและทดสอบทฤษฎี (การอธิบายหรือระบบการอธิบาย) และ 4) ความพยายามที่จะคาดการณ์ แม้ว่าการวิจัยจะไม่ใช่วิธีการที่มีระเบียบวิธีที่สมบูรณ์แบบและมาจากกิจกรรมหลาย ๆ กิจกรรม แต่การวิจัยนั้นมีประโยชน์เกี่ยวกับวิธีการคิดที่เราเรียกว่าเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์

วิธีการทางวิทยาศาสตร์มีอยู่ 2 วิธีใหญ่ ๆ ที่แตกต่างกัน คือ วิธีแบบนิรนัยและอุปนัย แม้ว่าวิธีการทั้งสองวิธีจะประกอบด้วยการสังเกตเชิงประจักษ์ แต่การสังเกตจะปรากฏขึ้นในจุดที่แตกต่างกัน พื้นฐานของวิธีนิรนัยจะประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) ผู้วิจัยจะระบุสมมติฐาน โดยยึดตามทฤษฎีที่มีอยู่ 2) ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อใช้ในการทดสอบสมมติฐาน 3) ผู้วิจัยจะทำการตัดสินใจว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธสมมติฐานโดยยึดตามข้อมูล นอกจากนั้นวิธีการอุปนัยยังรวมถึง ขั้นตอนอีก 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการสังเกต 2) ผู้วิจัย

จะทำการศึกษาวិธีการสังเกตและค้นหารูปแบบการสังเกต 3) ผู้วิจัยจะทำการสรุปผลเกี่ยวกับรูปแบบหรือหาว่าจะดำเนินการอย่างไร เพื่อทำการสรุปผลไปสู่ภาพรวม

วิธีการแบบนิรนัยนั้นเป็นกระบวนการจากบนลงล่าง เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เริ่มจากทฤษฎีหรือสมมติฐานก่อน และขั้นตอนต่าง ๆ ก็จะดำเนินจากสิ่งกว้าง ๆ ไปสู่สิ่งที่เฉพาะเจาะจง (ทฤษฎี-สมมติฐาน-ข้อมูล) ส่วนวิธีการแบบอุปนัยจะเป็นกระบวนการจากล่างขึ้นบน เนื่องจากกระบวนการจะเริ่มจากสิ่งเฉพาะไปสู่เรื่องทั่ว ๆ ไป โดยจะเริ่มจากการสังเกตแบบเฉพาะเจาะจง จากนั้นจะดำเนินไปสู่การสรุปเป็นภาพรวมเกี่ยวกับคุณลักษณะบางอย่างว่าดำเนินการอย่างไร นอกจากนี้วิธีการแบบนิรนัยถือว่าเป็นวิธีการทดสอบทฤษฎีหรือสมมติฐานแบบดั้งเดิม โดยจะเกิดขึ้นตามหลังวิธีการที่เรียกว่า “ตรรกวิทยาของการตัดสิน” (Logic of Justification) โดยวิธีการแบบอุปนัยนั้นจะเป็นที่รู้จักในฐานะเป็นกระบวนการสร้างทฤษฎีหรือสมมติฐาน และจะเกิดขึ้นตามหลังวิธีการที่เรียกว่า “ตรรกวิทยาของการค้นพบ” (Logic of Discovery) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์แบบนิรนัยจะใช้สำหรับการทดสอบสมมติฐาน (หรือทดสอบทฤษฎี) ส่วนวิธีการแบบอุปนัยจะใช้สำหรับการค้นหาหรือสร้างสมมติฐานและการอธิบายทฤษฎีใหม่ ๆ ที่สามารถนำมาทดสอบได้ในภายหลัง

วิธีการทางวิทยาศาสตร์ทั้ง 2 วิธีถึงแม้ว่าจะแยกจากกันแล้ว แต่สิ่งที่สำคัญคือการทำ ความเข้าใจต่อการใช้วิธีการทั้งสองวิธีในทางปฏิบัติ ดังภาพที่ 5 การใช้วิธีการแบบนิรนัยและอุปนัยตามกระบวนการที่เป็นวงจร ผู้วิจัยจะเริ่มต้นจากด้านบนของวงจรการวิจัย (ระดับทฤษฎี) และผู้วิจัยอีกวิธีการหนึ่งอาจจะเริ่มต้นจากระดับต่ำสุดของวงจรวิจัย (ระดับการสังเกต) แต่นักวิจัย ที่ใช้ทั้งสองวิธีอาจจะผ่านขั้นตอนนี้ไปสู่วงจรเต็มรูปแบบได้ ในความเป็นจริงแล้ว นักวิจัยเชิงปริมาณและนักวิจัยเชิงคุณภาพโดยทั้งคู่จะก้าวผ่านวงจรการวิจัยแบบสมบูรณ์ แต่จะเริ่มต้นจากจุดที่แตกต่างกัน โดยนักวิจัยเชิงปริมาณจะเริ่มต้นจากจุดบนสุดของวงจร ส่วนนักวิจัยเชิงคุณภาพจะเริ่มจากจุดต่ำสุดของวงจร (Johnson & Christensen, 2004, pp. 17 – 18)

ภาพที่ 5 วงจรการวิจัย

กระบวนการวิจัย (Research Approach) เป็นแนวทางแสวงหาความรู้ ความจริง อาศัยแนวทางจากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) ซึ่งเป็นวิธีการแสวงหาความรู้ที่เชื่อถือได้ สามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Data) ซึ่งมีขั้นตอน วิธีการดังนี้ 1) การสังเกต เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงของปัญหา เพื่อนำมากำหนดขอบเขตของปัญหา 2) การตั้งสมมติฐานจากปัญหาที่กำหนด คำตอบที่น่าจะเป็นไปได้ โดยมีเหตุผลหรือทฤษฎีรองรับ 3) การทดสอบสมมติฐาน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือหลักฐาน เพื่อนำมาวิเคราะห์ ตีความ สรุปว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ และ 4) การทำซ้ำ เป็นวิธีการทดลอง ที่ทำซ้ำหลาย ๆ ครั้ง เพื่อตรวจสอบผลว่าตรงกันหรือไม่ ก่อนจะสรุปและรายงานผล จากวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นที่ยอมรับในกลุ่มนักคิดนิยม (Idealism) ว่าเป็นวิธีการแสวงหาความรู้ ความจริงที่น่าเชื่อถือได้ จึงได้นำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาเป็นแนวทางในการแสวงหาความรู้ในศาสตร์ของตนเอง โดยมีวิธีการที่เรียกว่า ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ 1) กำหนดปัญหา 2) ตั้งสมมติฐาน 3) เก็บรวบรวมข้อมูล 4) วิเคราะห์ข้อมูล และ 5) สรุปผลและรายงาน

การพัฒนาแนวทางการวิจัยเชิงผสมผสาน

การพัฒนาแนวทางการวิจัยเชิงผสมผสานเกิดขึ้นจากหลายทศวรรษที่ผ่านมา ดังนี้

1. ช่วงเวลาเริ่มต้นรูปแบบ (Formative Period) เริ่มต้นในช่วงประมาณ ค.ศ. 1950 ถึง ค.ศ. 1980 เริ่มต้นสนใจใช้วิธีการศึกษามากกว่าหนึ่งวิธี เมื่อ Campbell and Fisk (1959) ได้สนับสนุนการเก็บข้อมูลหลายแบบของข้อมูลเชิงปริมาณในการศึกษาความตรงของคุณลักษณะ

ทางจิตวิทยาและได้พัฒนาการวัดหลายคุณลักษณะ (Multi-Trait) หลายวิธี (Multi-Method Matrix) และการออกแบบเพื่อใช้วัดบุคลิกภาพ เป็นการรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

2. ช่วงเวลาการโต้แย้งแนวคิด (Paradigm Debate Period) อยู่ระหว่างประมาณ ค.ศ. 1970 – 1980 นักวิจัยเชิงคุณภาพยืนยันความแตกต่างของข้อตกลงพื้นฐานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ กับเชิงคุณภาพ การโต้แย้งทางกระบวนทัศน์เป็นเงื่อนไขที่ไม่สามารถรวมกันได้ของข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ แต่วิธีการเชิงผสมผสานสามารถรวมแนวคิดทั้งสองได้ Rossman and Wilson (1985) เรียกกลุ่มที่ไม่สามารถรวมกระบวนทัศน์ (Paradigm) ว่า Purists ส่วนกลุ่มที่ปรับวิธีการตามสถานการณ์ ที่เรียกว่า Situationists (สถานการณ์นิยม) และกลุ่มที่มีความเชื่อว่าจะสามารถใช้กระบวนทัศน์มากกว่าหนึ่งกระบวนทัศน์ในการตอบปัญหาการวิจัยได้ เรียกว่า Pragmatism ซึ่งเป็นปรัชญาพื้นฐาน สำหรับการวิจัยเชิงผสมผสาน

3. ช่วงการพัฒนากระบวนการ (Procedural Developments) ถึงแม้ว่าการโต้แย้งเกี่ยวกับกระบวนการสำหรับการค้นคว้าวิจัยเชิงผสมผสานยังไม่ได้ได้รับความสนใจจนกระทั่งระหว่างปี ค.ศ. 1980s เริ่มเปลี่ยนไปยังวิธีการ หรือระเบียบวิธีการออกแบบการศึกษาวิจัยเชิงผสมผสาน

Brewer and Hunter (1989) ได้เห็นด้วยกับการเชื่อมโยงการวิจัยเชิงผสมผสานกับลำดับขั้นตอนของกระบวนการของการวิจัย (การกำหนดปัญหา การเลือกกลุ่มตัวอย่าง และการเก็บรวบรวมข้อมูล) โดยปี ค.ศ. 1991 Morse ซึ่งเป็นนักวิจัยทางการแพทย์ ได้ออกแบบระบบการบันทึกข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพว่าแบบใดเป็นส่วนประกอบของเครื่องมือศึกษา การแบ่งประเภทและการบันทึก เริ่มการอภิปรายเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของการออกแบบวิจัยแบบผสม เช่น Creswell (1994) สร้างชุดประเภทของการออกแบบการวิจัยที่เหมาะสมเป็นสามประเภท และแสดงให้เห็นแต่ละประเภท Morgan (1998) ปรับใช้เมทริกซ์การตัดสินใจสำหรับการนำมาใช้กับประเภทของการออกแบบ และเช่นเดียวกันกับหนังสือของ Newman and Benz (1998); Tashakkori and Teddlie (1998) ที่แสดงระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ความสนใจพิเศษในเนื้อหา เช่น ประเด็นเกี่ยวกับความเที่ยง และการอ้างอิง

การพัฒนาเกี่ยวกับการวิจัยเชิงผสมผสานโดย Tashakkori and Teddlie, 2003 a; Creswell (2003) ได้จำแนกการออกแบบการวิจัยเชิงผสมผสานอย่างถูกต้อง โดย Tashakkori and Teddlie (2003) ได้กล่าวถึง ประเด็นทางระเบียบวิทยาการ การนำไปใช้ที่แตกต่างกันตามสาขาวิชา และการนำไปใช้ในอนาคต Creswell (2003) กล่าวถึงการร่วมกันของรูปแบบผสมทั้ง 3 วิธี ซึ่งใกล้เคียงกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ Johnson and Onwuegbuzie (2004)

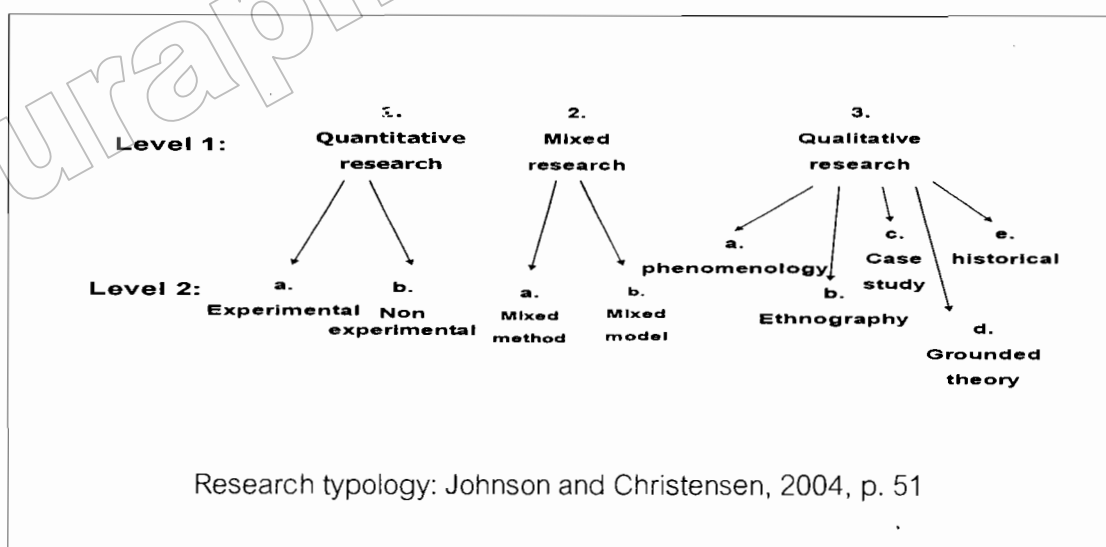
สนับสนุนในเรื่องการพิจารณาวิธีการแบบผสมที่ถูกต้องตามวิธีการออกแบบการวิจัยทางการศึกษา (Creswell & Plano Clark, 2004, pp. 15 – 16)

กระบวนการค้นของการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพและ การวิจัยเชิงผสมผสาน

การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการวิจัยที่ใช้กันทั่วไปในการวิจัยทางศาสตร์สาขาต่าง ๆ จนกระทั่งเมื่อต้นทศวรรษที่ ค.ศ. 1980 ซึ่งเป็นเวลาแห่งสงครามกระบวนการค้นระหว่าง การวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ได้มาถึงจุดสูงสุด นักวิจัยเชิงบริสุทธิ์ต่างได้แย้งว่าวิธีการวิจัยของตนเองเป็นวิธีที่ดีที่สุด และไม่ควรใช้การวิจัยเชิงปริมาณและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกัน เนื่องจากมีความแตกต่างกันในด้านมุมมองหรือปรัชญาของทั้งสองวิธี และไม่สามารถเข้ากันได้

ต้นทศวรรษ 1990 นักวิจัยหลายคนไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับคำว่า “ไม่สามารถเข้ากันได้” และหันมาสู่มุมมองที่กล่าวว่า การวิจัยทั้งแบบคุณภาพและปริมาณนั้น ล้วนแต่มีความสำคัญ และมักจะถูกนำมาใช้ร่วมกันในการศึกษาวิจัยในโครงการเดียว ในทางปฏิบัติแล้ว สิ่งที่สำคัญนั้น ไม่ใช่ปรัชญาที่เป็นนามธรรม แต่เป็นสิ่งที่ต้องสามารถทำให้ประสบผลสำเร็จได้ในทางปฏิบัติ แม้ว่า การวิจัยเชิงผสมผสานนั้นเปรียบได้เพียงแค่เด็กหัดเดินแต่มันก็วิจัยที่เปลี่ยนมาใช้กระบวนการวิจัยเชิงผสมผสานนั้นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (Johnson & Christensen, 2004, pp. 29 – 30)

วิธีการวิจัยทั้ง 3 วิธีนั้น สามารถมองได้จากภาพที่ 6 โดยการวิจัยเชิงคุณภาพจะอยู่ฝั่งขวามือ วิจัยเชิงปริมาณจะอยู่ฝั่งซ้ายมือ และวิจัยเชิงผสมผสานจะอยู่ตรงกลาง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ การวิจัยอาจจะเกี่ยวข้องกับทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ หรือเชิงผสมผสาน

ภาพที่ 6 ประเภทของการวิจัย

คุณลักษณะของกระบวนการวิจัยทั้ง 3 วิธี

การวิจัยเชิงปริมาณบริสุทธิ์นั้น จะขึ้นอยู่กับ การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงปริมาณ เช่น ข้อมูลที่เป็นจำนวนหรือตัวเลข ตามด้วยคุณลักษณะอื่น ๆ ดังแสดงในตารางที่ 4 ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพบริสุทธิ์นั้น จะขึ้นอยู่กับ การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ เช่น ข้อมูลที่ไม่อยู่ในรูปของจำนวน เช่น คำ หรือรูปภาพ เป็นต้น ส่วนคุณลักษณะอื่น ๆ แสดงไว้ในตารางที่ 4 และการวิจัยเชิงผสมผสานนั้น จะผสมผสานวิธีการหรือกระบวนการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงผสมผสานนั้นจะถูกมองว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ จะขึ้นอยู่กับคำถามการวิจัย สถานการณ์วิจัย ประเด็นในทางปฏิบัติ ซึ่งการวิจัยทั้ง 3 วิธี จะช่วยให้เราเข้าใจถึงความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาที่นักวิจัยกำลังเผชิญอยู่

ตารางที่ 4 จุดเน้นของการวิจัยเชิงปริมาณ เชิงผสมผสาน และเชิงคุณภาพ

	การวิจัยเชิงปริมาณ	การวิจัยเชิงผสมผสาน	การวิจัยเชิงคุณภาพ
วิธีการทาง วิทยาศาสตร์	วิธีนิรนัย หรือ วิธีจาก บนลงล่าง ผู้วิจัย ทดสอบสมมติฐานและ ทฤษฎีด้วยข้อมูล	วิธีนิรนัยและอุปนัย	วิธีอุปนัย ผู้วิจัยสร้าง สมมติฐาน และทฤษฎี พื้นฐานจากข้อมูลที่ รวบรวมระหว่างอยู่ใน ภาคสนาม
มุมมองทาง พฤติกรรมศาสตร์	พฤติกรรมเป็นสิ่งที่ แน่นอนสามารถ ทำนายได้	พฤติกรรมสามารถทำนาย ได้เพียงบางอย่าง	พฤติกรรมเปลี่ยนแปลง ได้ เป็น Dynamic, Situational, Social, Contextual, and Personal
จุดประสงค์การวิจัย	บรรยาย อธิบาย และทำนาย	หลากหลาย	บรรยาย สัมภาษณ์ ค้นหา
จุดเน้น	มุมมองเฉพาะ เน้นการทดสอบเฉพาะ สมมติฐาน	หลากหลาย	มุมมองกว้างและลึก ตรวจสอบทางกว้าง และลึกต่อ ปรากฏการณ์ไปสู่การ เรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

ตารางที่ 4 (ต่อ)

	การวิจัยเชิงปริมาณ	การวิจัยเชิงผสมผสาน	การวิจัยเชิงคุณภาพ
ลักษณะของการสังเกต	พยายามศึกษา	ศึกษาพฤติกรรมในหลายเงื่อนไขหลายบริบท	ศึกษาพฤติกรรมในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติในบริบทที่เกิดขึ้นของพฤติกรรมนั้น
ลักษณะของความเป็นจริง	รูปธรรม	รู้สึกถึงความเป็นจริงและการปฏิบัติจริง	นามธรรม บุคลิกภาพ และภาวะวิสัยทางสังคม
รูปแบบของการเก็บรวบรวมข้อมูล	ข้อมูลเชิงปริมาณ บนพื้นฐานการใช้เครื่องมือวัดที่เที่ยงตรง เช่น Closed-End Items, Rating Scale, Behavioral Responses	หลากหลาย	ข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การบันทึกและแบบสอบถาม ปลายเปิด ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล
ลักษณะของข้อมูล	ตัวแปร	ผสมผสานระหว่างตัวแปร คำ รูปภาพ	คำ รูปภาพ การจัดหมวดหมู่
การวิเคราะห์ข้อมูล	กำหนดความสัมพันธ์ทางสถิติ	เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ	ค้นจากรูปแบบเนื้อหา และลักษณะองค์ความรู้
ผลลัพธ์	ค้นพบหลักการ	ยืนยันข้อค้นพบ	ค้นพบการมีส่วนร่วม ตัวแทนภายในมุมมอง นำเสนอมุมมองหลากหลาย
รูปแบบการรายงาน	รายงานทางสถิติ เช่น ความสัมพันธ์ การเปรียบเทียบกลุ่ม และนัยสำคัญทางสถิติ	Eclectic and Pragmatic	รายงานด้วยการบรรยายบริบทอ้างอิงจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

จุดเน้นประการแรก การวิจัยเชิงปริมาณจะเน้นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์แบบนิรนัย (Deductive) เนื่องจากจุดเน้นทั่วไป จะขึ้นอยู่กับ การทดสอบสมมติฐานและการทดสอบทฤษฎี ในบางครั้งจะกล่าวได้ว่า การวิจัยเชิงปริมาณนั้นจะเป็นการวิจัยเพื่อยืนยัน (Confirmatory) เพราะ ผู้วิจัยจะทำการทดสอบหรือพยายามยืนยันสมมติฐาน แต่ในทางกลับกัน การวิจัยเชิงคุณภาพ จะใช้วิธีแบบอุปนัย (Inductive) ซึ่งจะถูกนำมาใช้ควบคู่กับการตั้งสมมติฐานหรือทฤษฎีใหม่ ๆ การวิจัยเชิงคุณภาพ จะเป็นการค้นหา (Exploratory) กล่าวคือ จะนำมาใช้เมื่อรู้เรื่องเพียงเล็กน้อย เกี่ยวกับหัวข้อนั้น ๆ ซึ่งจะเหมาะกับวิธีการอุปนัยมากกว่าวิธีการนิรนัย

การวิจัยเชิงปริมาณนั้น สมมติฐานจะถูกตั้งโดยใช้วิธีการนิรนัย จากทฤษฎีหรือคำอธิบาย ที่เป็นปัจจุบัน และผลลัพธ์ที่สามารถคาดการณ์เอาไว้ล่วงหน้าจะนิรนัยมาจากสมมติฐาน การรวบรวมข้อมูลจะทำการตรวจสอบว่าสมมติฐานได้รับการสนับสนุนหรือไม่ โดยทั่วไปแล้ว ผลลัพธ์ที่คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าจะพบในการวิจัยเชิงปริมาณมากกว่า ซึ่งเมื่อถึงขั้นตอนนี้แล้ว นักวิจัยจะใช้วิธีการอุปนัย ในการสร้างสมมติฐานหรือคำอธิบายขึ้นมาใหม่ เพื่อนำไปทดสอบ การวิจัยในอนาคต ในทำนองเดียวกันในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นหลังจากที่กำหนดสมมติฐาน และทฤษฎีโดยการอุปนัย จากการสังเกตเบื้องต้นแล้ว ผลที่เกิดขึ้นตามมามักจะถูก นิรนัยและทำการทดสอบโดยใช้การสังเกตเพิ่มเติม สรุปคือ การที่จะบอกว่าการวิจัยเชิงปริมาณจะทำการวิจัย โดยใช้วิธีการนิรนัย และนักวิจัยเชิงปริมาณจะใช้วิธีการแบบอุปนัยนั้นเป็นเพียงแค่การย้ำหรือ ยืนยันมากกว่าเป็นการสรุป ซึ่งนักวิจัยเชิงผสมผสานนั้นจะใช้ทั้ง 2 วิธีการควบคู่กันไป

การวิจัยเชิงปริมาณมักจะใช้มุมมองแบบแคบ ๆ โดยจะศึกษาเพียงแค่ว่าหนึ่งหรือสอง ประเด็นในช่วงระยะเวลาเดียวกัน โดยพยายามรักษาสภาพองค์ประกอบที่คงที่ที่ไม่ได้ศึกษาเอาไว้ โดย การควบคุมไว้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในห้องปฏิบัติการ โดยการจัดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่ม และมีกลุ่มควบคุมหนึ่งกลุ่ม จากนั้นจึงจะทำการทดสอบผล ในทางกลับกันการวิจัยเชิงคุณภาพ จะใช้มุมมองแบบกว้าง ๆ ด้วยตรวจสอบพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติในช่วงนั้นใน ทุกรายละเอียด การวิจัยแบบนี้ไม่ต้องการที่จะเข้าไปรบกวนหรือแทรกแซงพฤติกรรมที่กำลัง ดำเนินการอยู่ เนื่องจากเชื่อว่าการแทรกแซงจะทำให้พฤติกรรมที่กำลังดำเนินอยู่นั้นเปลี่ยนแปลงไป และนักวิจัยจะศึกษาพฤติกรรมนั้น ๆ ในภาพรวม โดยค้นหาด้วยมุมมองในหลาย ๆ มิติ และหลาย ระดับ เช่น ประเภทผู้คนในกลุ่ม วิธีการที่พวกเขาแสดงปฏิกิริยาได้ตอบ ชนิดหรือประเภทของ ข้อตกลงร่วมหรือบรรทัดฐานที่พวกเขามี ซึ่งมิติเหล่านี้จะถูกนำมาใช้ร่วมกันอย่างไร เพื่ออธิบาย ลักษณะของกลุ่มนั้น ๆ เช่น นักวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาถึงบรรยากาศทางสังคมและวัฒนธรรม ของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จสูง ๆ ผู้วิจัยอาจจะใช้เวลาส่วนใหญ่ศึกษาองค์ประกอบหลาย ๆ องค์ประกอบและหลาย ๆ มิติของโรงเรียน เพื่อนำมาวิเคราะห์ว่าโรงเรียนมีสภาพเป็นอย่างไร

และทำไมถึงประสบความสำเร็จได้ นักวิจัยที่ใช้วิธีการเชิงผสมผสาน อาจจะใช้เวลาบางส่วนในกระบวนการใดประการหนึ่งนั้นจะขึ้นกับคำถามการวิจัย

นักวิจัยเชิงคุณภาพจะพยายามดำเนินการวิจัยภายใต้ข้อสันนิษฐาน แบบปรนัย โดยตั้งข้อสันนิษฐานว่ามีสภาพความเป็นจริงภายนอกที่ทำการสังเกตได้อย่างไร และนักสังเกตการณ์ที่มองปรากฏการณ์เดียวกันนี้ ก็จะเห็นด้วยหรือยอมรับในเบื้องต้นของการมีอยู่ และคุณลักษณะที่เป็นอยู่จริง ๆ ที่นักวิจัยต้องพยายามคงไว้ โดยปราศจากคุณค่าใดมากที่สุดเท่าที่จะทำได้และจะพยายามหลีกเลี่ยงความลำเอียงที่จะเกิดขึ้น สรุปคือ นักวิจัยเชิงคุณภาพพยายามที่จะศึกษาปรากฏการณ์ที่พวกเขาสนใจ ตัวอย่าง เช่น การใช้แบบสอบถามมาตรฐานและเครื่องมือวัดในเชิงคุณภาพจะต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง ส่วนในการทดลองนั้น ผู้วิจัยมักจะใช้วิธีการสุ่มเพื่อจัดกลุ่มตัวอย่าง ในการลดโอกาสของความลำเอียงเกณฑ์ในการตัดสินใจผลลัพธ์มักจะใช้เกณฑ์ทางสถิติมาสรุป

ตามแนวการวิจัยเชิงผสมผสานนั้น ที่สำคัญคือการเข้าใจความจริงทั้งวิธีอัตนัยและวิธีปรนัยของความจริงในโลกโดยจะไม่เข้าไปมีอิทธิพลหรือทำให้เกิดความลำเอียงต่อสิ่งที่กำลังสังเกตการณ์อยู่ แต่ที่สำคัญ คือ ต้องเข้าไปในมุมมองของคน ๆ นั้น การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยการให้ตอบแบบสอบถามด้วยเครื่องมือมาตรฐานในการวัดบุคลิกภาพและคุณลักษณะทางชาติพันธุ์วรรณนาจะเป็นวิธีที่เหมาะสมกว่าการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น ควรใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น สรุปแล้วการวิจัยเชิงผสมผสานจะช่วยเพิ่มเติมข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากขึ้น

การวิจัยเชิงปริมาณมักวัดในรูปของจำนวน เช่น การวิจัยเชิงสำรวจ ทศนิยมคิดมักจะถูกวัดโดยการให้มาตรวัดประมาณค่า ตัวอย่างมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ คือ 1 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง 2 ไม่เห็นด้วย 3 ปานกลาง 4 เห็นด้วยและ 5 เห็นด้วยอย่างยิ่ง เป็นต้น ผู้สัมภาษณ์จะสร้างข้อความและให้ผู้ตอบเลือกตอบระดับใดระดับหนึ่ง หลังจากที่ตั้งคำถาม ผู้วิจัยจะคำนวณและรายงานค่าเฉลี่ยของกลุ่มผู้ตอบ เช่น ผู้วิจัยถามกลุ่มครูว่ามีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้อย่างไร ซึ่งการวิจัยเชิงปริมาณมักจะใช้โปรแกรมวิเคราะห์ทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในทางกลับกันการวิจัยเชิงคุณภาพมักจะไม่รวบรวมข้อมูลในรูปของจำนวน แต่จะใช้การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึก และการเก็บรวบรวมข้อมูลมักจะอยู่ในรูปของคำพูด เช่น ผู้วิจัยอาจจะจัดการอภิปรายแบบการสนทนากลุ่ม กับกลุ่มครูใหม่จำนวน 5 – 6 คน เพื่ออภิปรายเกี่ยวกับความเหมาะสมของโปรแกรมการศึกษาระดับปริญญาตรีในการเตรียมพวกเขาให้รับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นในโลกของความจริง ที่พวกเขาจะพบเจอในโรงเรียน ผู้จัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) อาจจะถ่ายวิดีโอหรือบันทึกเทปการพูดคุยไว้ จากนั้นจะทำการถอดความเป็นภาษาเขียนเพื่อนำมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นอกจากนี้

เมื่อผู้วิจัยเข้าไปสู่พื้นที่ที่ศึกษาเพื่อทำการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยมักจะจดบันทึกในสิ่งที่พวกเขาพบเจอหรือเข้าใจ ซึ่งข้อมูลที่ได้จะอยู่ในรูปของคำ ในระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะพยายามจัดกลุ่มเพื่ออธิบายสิ่งที่เกิดขึ้น รวมถึงแนวทางทั่วไปที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าในข้อมูลนั้น ๆ ในการวิจัยเชิงผสมผสานนั้นจะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลที่หลากหลาย

ประการสุดท้าย การรายงานการวิจัยในเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงผสมผสานและการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะแตกต่างกัน การรายงานการวิจัยเชิงปริมาณจะรายงานในรูปของบทความในวารสาร โดยมีความยาวระหว่าง 5 – 15 หน้า โดยในรายงานจะอยู่ในรูปของตัวเลขและผล การทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ ในทางตรงกันข้าม รายงานการวิจัยเชิงคุณภาพจะมีความยาวมากกว่า และจะอยู่ในรูปแบบของการเขียนเล่าเรื่อง เพื่ออธิบายสิ่งที่พบและการตีความหมาย

ประเภทของการวิจัยเชิงผสมผสาน

Johnson and Christensen (2004, pp. 415 – 421) กล่าวว่า การวิจัยเชิงผสมผสานทำให้ทราบกรอบในการดำเนินการวิจัย การวิจัยเชิงผสมผสานนั้น ข้อมูลจะถูกเก็บรวบรวม วิเคราะห์ และแปลความหมาย โดยการใช้หลักการที่เป็นระบบ การวิจัยเชิงผสมผสานจะใช้พื้นที่ส่วนมากอยู่บนเส้นระนาบ โดยจะมีตั้งแต่การวิจัยที่ไม่ใช่เชิงผสมผสาน (หรือวิธีการเดียว) จนถึงเชิงผสมผสานอย่างสมบูรณ์แบบ โดยการวิจัยแบบวิธีเดียวจะอยู่อีกด้านซ้ายสุดของเส้นระนาบจนเมื่อมีการนำการวิจัยทั้งสองรูปแบบมาผสมกัน เมื่อนั้นการวิจัยนั้นก็จะเลื่อนออกมาจากการวิจัยแบบเดียว ไปสู่การวิจัยเชิงผสมผสานบางส่วน จนกระทั่งพบว่าการวิจัยวิธีใดน้อยที่สุด แล้วจะพบว่าตำแหน่งจะย้ายมาอยู่ที่ปลายด้านขวาของเส้นระนาบ

ตัวอย่างการวิจัยต่อไปนี้อยู่ด้านซ้ายสุดของเส้นระนาบ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในเบื้องต้นด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ และใช้แบบสอบถามแบบปลายเปิดเพื่อรวบรวมข้อมูล และเพื่อหาข้อดีของการวิจัยเชิงคุณภาพ ส่วนตัวอย่างที่มีการใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสานอย่างสมบูรณ์นั้น ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพิ่มเติม และจะนำเอาผลลัพธ์มาผสมกันในระยะของการวิเคราะห์ข้อมูล และการแปลผล เพื่อให้มองเห็นภาพเต็ม ๆ ของปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษาอยู่ ซึ่งการวิจัยเชิงผสมผสานนั้นสามารถทำได้หลายวิธี แต่การศึกษาเดียว ๆ สามารถนำมาวางไว้บนเส้นระนาบของการผสมผสานของวิธีการวิจัยทั้งสองแบบ ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ความสมดุลของการผสมผสานวิธีการวิจัย

การเลือกวิธีการวิจัยที่เหมาะสมควรยึดตามคำถามการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย เวลา และค่าใช้จ่าย ประชากรที่มีอยู่ ความเป็นไปได้ หรือไม่ได้ ในการควบคุมตัวแปรอิสระ และการมีอยู่ของข้อมูล เป็นต้น เมื่อผลการค้นพบในงานวิจัยได้แสดงโดยใช้การวิจัยมากกว่า 1 ประเภท จึงมีความมั่นใจในผลการค้นพบนั้น ผลการวิจัยนั้นได้ถูกนำมาสนับสนุนถ้าผลลัพธ์เดียวกันนั้นถูกค้นพบโดยใช้การวิจัยประเภทอื่น ๆ ในทางกลับกัน ถ้าแหล่งข้อมูลหรือประเภทของข้อมูลที่แตกต่างกันส่งผลให้ข้อมูลนั้นเกิดความขัดแย้งกัน เมื่อนั้นจึงจำเป็นต้องใช้การวิจัยเพิ่มเติมในการหาธรรมชาติของปรากฏการณ์นั้น ๆ เพื่อหาเหตุของความขัดแย้ง

การวิจัยเชิงผสมผสานจะเป็นการรวมเอาขั้นตอน กระบวนการ หรือคุณลักษณะ การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน ในที่นี้จะกล่าวถึงการวิจัยเชิงผสมผสาน 2 ประเภทหลัก ๆ คือ การวิจัยแบบใช้วิธีวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method Research) และการวิจัยรูปแบบผสม (Mixed Model Research)

วิธีวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method Research)

วิธีวิจัยเชิงผสมผสาน หมายถึง การผสมผสานวิธีการ กระบวนการและกระบวนการทัศน์ การวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ การวิจัยเชิงผสมผสานจะมีความเหมาะสมหรือไม่ขึ้นอยู่กับคำถามวิจัย สถานการณ์วิจัย ประเด็นในทางปฏิบัติ ใช้เพื่อแยกแยะความแตกต่างระหว่างวิธีการอุปนัยและนิรนัยในกระบวนการวิจัย แต่ส่วนใหญ่จะใช้ควบคู่กันไปเป็นการผสมผสานการออกแบบแผนการวิจัย โดยใช้กระบวนการทัศน์การวิจัยเชิงคุณภาพในช่วงหนึ่งของการวิจัย และใช้กระบวนการทัศน์การวิจัยเชิงปริมาณในอีกช่วงหนึ่ง หรือในทางกลับกัน การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน หรือคนละช่วงตามลำดับ เช่น ใช้แบบใดแบบหนึ่งก่อน แล้วตามด้วยอีกแบบหนึ่ง วิธีนี้จะใช้กระบวนการทัศน์ของการวิจัยเชิงคุณภาพในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของการวิจัยและจะใช้กระบวนการทัศน์ของการวิจัยเชิงปริมาณในขั้นตอนอีกขั้นตอนหนึ่งอย่างเป็นระบบ ในทางกลับกัน การวิจัยรูปแบบผสม การวิจัยนี้ในระยะของการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (ตั้งวัตถุประสงค์เชิงคุณภาพ การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ) และในช่วงของการใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (ตั้งวัตถุประสงค์เชิงปริมาณ การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ) นั้นเป็นจุดแข็ง (Intact) ที่สำคัญ และจะแยกจากกันอย่างเด็ดขาด หมายความว่า ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณจะถูกดำเนินการเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในภาพรวม ส่วนการผสมผสานกันของการวิจัยทั้งสองวิธีนั้น จะอยู่ในขั้นตอนของการแปลผลการวิจัย

จากที่กล่าวมานั้น สามารถวางแนวคิดของการวิจัยเชิงผสมผสาน ให้เป็นรูปแบบ 2 มิติ ดังต่อไปนี้ คือ 1) ยึดตามระยะเวลา และ 2) ยึดตามการเน้นด้านกระบวนการทัศน์ โดยการยึด

ตามระยะเวลา หมายถึง การวิจัยที่ใช้ทั้งสองรูปแบบนั้นจะเกิดขึ้นในระยะเวลาเดียวกัน (Concurrence) หรือตามลำดับก่อน – หลัง (Sequential) ส่วนการเน้นกระบวนการทัศน์ หมายถึง การให้การวิจัยทั้งสองรูปแบบ ได้รับการเน้นหรือให้น้ำหนักเท่ากัน (Equal Status) หรือให้น้ำหนักมากกว่า (Dominant Status) โดยแนวคิดหลักของการวิจัยเชิงผสมผสานนั้น จะต้องทำการตัดสินใจอยู่ 2 แบบ คือ 1) ต้องตัดสินใจว่าจะดำเนินการวิจัยโดยเน้นกระบวนการทัศน์ใดหรือไม่ และ 2) ต้องการดำเนินการวิจัยทั้งสองวิธีไปพร้อมกัน หรือเป็นไปตามลำดับก่อนหลังหรือไม่ การไขว้กันของทั้ง 2 มิติ จะทำให้ได้ตารางเมทริกซ์ แบบ 2x2 ดังแสดงในภาพที่ 8 เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น โปรดทำความเข้าใจสัญลักษณ์ดังต่อไปนี้

qual หรือ QUAL หมายถึง การวิจัยเชิงคุณภาพ

quan หรือ QUAN หมายถึง การวิจัยเชิงปริมาณ

อักษรตัวใหญ่ หมายถึง มีความสำคัญกว่า หรือ มีค่าน้ำหนักมากกว่า

อักษรตัวเล็ก หมายถึง มีความสำคัญน้อยกว่า หรือ มีค่าน้ำหนักน้อยกว่า

เครื่องหมาย + หมายถึง เก็บข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน

เครื่องหมาย → หมายถึง เกิดขึ้นตามลำดับก่อน – หลัง

		เน้นเวลา	
		พร้อม ๆ กัน	ตามลำดับก่อน – หลัง
เน้นกระบวนการทัศน์	สถานะเท่ากัน	QUAL + QUAN 	QUAL → QUAN QUAN → QUAL
	สถานะเด่นหรือด้อย	QUAL + quan 	QUAL → quan qual → QUAN QUAN → qual quan → QUAL

ภาพที่ 8 แสดงตาราง 2 เมทริกซ์การออกแบบการวิจัยแบบวิธีผสม

สัญลักษณ์ QUAL + QUAN หมายถึง การออกแบบการวิจัยที่ให้ทั้งสองรูปแบบมีน้ำหนักหรือสถานะภาพเท่ากันและดำเนินการวิจัยไปพร้อม ๆ กัน

QUAL → quan หมายถึง การวิจัยเชิงคุณภาพ จะมีค่าน้ำหนักมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงปริมาณจะดำเนินการหลังการวิจัยเชิงคุณภาพ

วิโรจน์ สารัตนะ (2545, หน้า 13 – 16) กล่าวว่า ระเบียบวิธีแบบผสม (Mixed Methods) เป็นการออกแบบแผนการวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายประการ ดังนี้

1. เพื่อเป็นการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ให้เพิ่มความเชื่อมั่นในผลของการวิจัย
 2. เพื่อเป็นการเสริมให้สมบูรณ์หรือเติมให้เต็ม (Complementarily) เช่น ตรวจสอบประเด็นที่ซ้ำซ้อน หรือประเด็นที่แตกต่างของปรากฏการณ์ที่ศึกษา เป็นต้น
 3. เพื่อเป็นการริเริ่ม (Initiation) เช่น ค้นหาประเด็นที่ผิดปกติ ประเด็นที่ผิดธรรมดา ประเด็นที่ขัดแย้งกัน หรือทศนะใหม่ ๆ เป็นต้น
 4. เพื่อเป็นการพัฒนา (Development) เช่น นำเอาผลจากการศึกษาในขั้นตอนหนึ่งไปใช้ให้เป็นประโยชน์กับในอีกขั้นตอนหนึ่ง เป็นต้น
 5. เพื่อเป็นการขยาย (Expansion) ให้งานวิจัยที่มีขอบข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น
- ในกรณีของการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) นั้นเป็นผลจากการศึกษาของ Denzin ในปี ค.ศ. 1978 ซึ่งได้จำแนกออกเป็น 4 ประเภท คือ

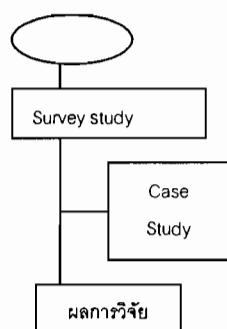
1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย
2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) โดยใช้ทศนะในการแปลผลการวิจัยที่หลากหลาย
3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) โดยใช้ทศนะในการแปลผลการวิจัยที่หลากหลาย
4. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีวิทยา (Methodological Triangulation) โดยใช้วิธีการในการวิจัยที่หลากหลาย

ในการออกแบบแผนการวิจัยนั้น ผู้วิจัยจึงควรตอบคำถามตนเองให้ชัดเจนได้ว่ามีจุดมุ่งหมายให้เกิดสิ่งใดขึ้นบ้าง ด้วยเหตุผลอะไร และมีประโยชน์หรือไม่เพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับ การออกแบบแผนการวิจัยที่ไม่ใช้รูปแบบผสม

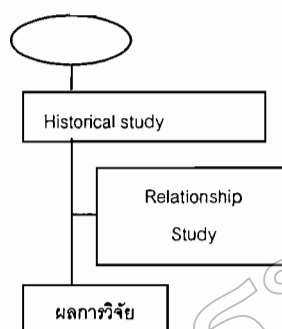
นอกจากนี้ระเบียบวิธีแบบผสม (Mixed Method) ยังเป็นการออกแบบแผนการวิจัย (Research Design) ที่ผู้วิจัยจะต้องกำหนดประเภท (Type) การวิจัยที่จะนำมาผสมกันก่อนว่า จะเป็นการวิจัยประเภทไหน เช่น กรณีเป็นกระบวนการค้นคว้าเชิงปริมาณ จะเป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental) หรือไม่ใช่เชิงทดลอง (Non – Experimental) หากเป็นการวิจัยเชิงทดลองจะเป็นรูปแบบใด หากไม่ใช่การวิจัยเชิงทดลองจะเป็นรูปแบบใด เป็นต้น กรณีเป็นกระบวนการค้น

เชิงคุณภาพจะเป็นการวิจัยเฉพาะกรณี การวิจัยเชิงมานุษยวิทยา การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์หรือ การวิจัยเชิงปรากฏการณ์ เป็นต้น เมื่อกำหนดประเภทการวิจัยที่จะนำมาผสมกันได้แล้ว ผู้วิจัย จะต้องออกแบบการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Sampling Design) ออกแบบเครื่องมือ (Instrumental Design) ออกแบบการรวบรวมข้อมูล (Data Collection Design) และออกแบบการวิเคราะห์ ข้อมูล (Data Analysis Design) ในแต่ละประเภทการวิจัยนั้น

สิ่งที่เป็นข้อเตือนใจในการออกแบบแผนการวิจัยในลักษณะระเบียบวิธีแบบผสมนี้ คือ ผู้วิจัยจะต้องเข้าใจชัดเจนว่าเป็นการผสมกันในระดับประเภท (Type) ของการวิจัย ไม่ใช่เป็นการผสมกันในระดับการรวบรวมข้อมูล (Data Collection) การรวบรวมข้อมูลเป็นเพียงองค์ประกอบย่อยหนึ่งที่ผู้วิจัยจะต้องออกแบบแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection Design) หลังจาก กำหนดประเภทการวิจัยได้แล้ว แนวทางการออกแบบแผนการวิจัยในลักษณะ “ระเบียบวิธีแบบผสม” แสดงดังภาพที่ 9

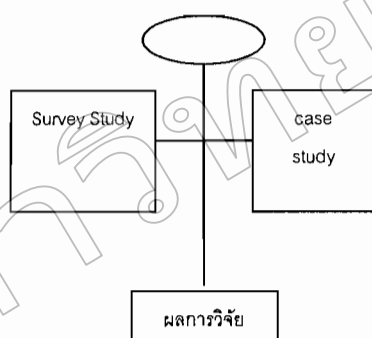

ผลจาก Cast Study ช่วย
อธิบายหรือขยาย
ผลจาก
Survey study
โดยทำ
Case study
หลัง
Survey study

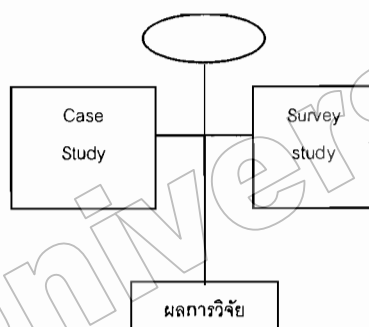
ผลจาก Relationship
study
ช่วยอธิบายหรือ
ขยายผลจาก
Historical study
โดยศึกษา
Case study
หลัง
Historical study

Survey Study และ Case Study

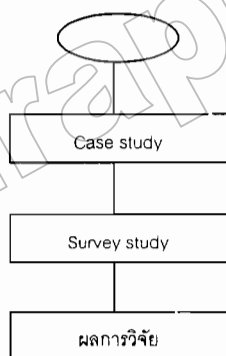

ทำพร้อมกัน
โดยใช้ผล
จาก
Case
Study
มาอธิบาย
ประกอบผลของ
Survey study

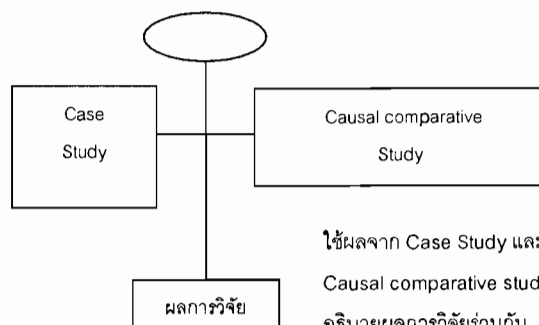
Case study และ survey study

ทำพร้อมกันโดย
ใช้ผลจาก
Survey
Study
มาอธิบาย
ประกอบผลของ
Case study

ผลจาก Case Study
เป็นประโยชน์
ต่อการพัฒนา
เครื่องมือ
หรือต่อการ
ออกแบบแผน
การวิจัยใน
Survey Study

ใช้ผลจาก Case Study และ
Causal comparative study
อธิบายผลการวิจัยร่วมกัน

ภาพที่ 9 กรณีตัวอย่าง การออกแบบแผนการวิจัยในลักษณะ "ระเบียบวิธีแบบผสม"

การวิจัยรูปแบบผสม (Mixed Model Research)

การวิจัยรูปแบบผสม หมายถึง การผสมผสานขั้นตอนในกระบวนการวิจัย นักวิจัยจะใช้ขั้นตอนของการวิจัยทั้ง 2 วิธี ในขั้นตอนเดียวหรือทุกขั้นตอนในกระบวนการวิจัย ใช้การวิจัยรูปแบบเชิงผสมในทั้ง 3 ขั้นตอนนั้น ผู้วิจัยจะตั้งวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นจะรวบรวมข้อมูล และท้ายสุดจะทำการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล

1. วัตถุประสงค์การวิจัย วัตถุประสงค์โดยทั่วไปของการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การค้นหาและการบรรยาย ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณจะเป็นการอธิบาย คาดการณ์และบรรยาย

2. ประเภทของข้อมูลเชิงปริมาณจะขึ้นอยู่กับข้อมูลมาตรฐานและจำนวน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจะขึ้นอยู่กับคำพูดและภาพลักษณ์

3. ประเภทของการวิเคราะห์และการแปลผล ข้อมูลเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจะเป็นการค้นหาแนวทางและรูปแบบของข้อมูลในเชิงพรรณนา

ผู้วิจัยสามารถผสมผสานวิธีการวิจัยในขั้นตอนการตั้งวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการออกแบบการวิจัย เพื่อตอบปัญหาการวิจัยที่เกี่ยวกับการค้นหาและการทดสอบสมมติฐาน การย้อนกลับไปกลับมาระหว่างการค้นหาและการทดสอบสมมติฐานนั้น เป็นเรื่องที่พบเห็นได้ทั่วไปในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยสามารถผสมผสานรูปแบบเหล่านี้ภายในระยะของการกำหนดประเภทข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่รวมเอาทั้งคำถามปลายเปิดและคำถามแบบปลายปิด และในช่วงการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการกำหนดข้อมูลเชิงบอกเล่า (Narrative Data) ทั้งเชิงคุณภาพ (หาแนวหลัก ๆ ของข้อมูล) และเชิงปริมาณ (นับจำนวนครั้งที่พบ Key Word) นอกจากนี้ยังสามารถผสมผสานได้ทั้ง 3 ระยะ เช่น การเก็บข้อมูลเชิงพรรณนา แต่ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคเชิงปริมาณ เป็นต้น

Johnson and Christensen (2004, pp. 415 – 417) กล่าวว่า การวิจัยรูปแบบผสมนั้น จะประกอบ ด้วยองค์ประกอบหรือกระบวนการเชิงผสมผสานทั้งของการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการวิจัยนี้มากยิ่งขึ้น อันดับแรกต้องทำความเข้าใจกับ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย (ขึ้นอยู่กับคำถามการวิจัย)
2. เก็บรวบรวมข้อมูล
3. วิเคราะห์ข้อมูล (เพื่อตอบปัญหาการวิจัย)

พิจารณาดูว่าทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณจะอยู่นอกเหนือจากกระบวนการทั้ง 3 ขั้นตอนนี้อย่างไร ถ้าหากรูปแบบ (กระบวนการทัศน์) ไม่ได้ถูกนำมารวมเข้าไว้ด้วยกันในกระบวนการทัศน์ของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น วัตถุประสงค์เบื้องต้น คือ การค้นหาและการบรรยาย